

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM
VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT IQTISODIYOT UNIVERSITETI

OLIY TA‘LIMNING

Barcha iqtisodiyot yo‘nalishi bakalavrlari uchun

MIKROIQTISODIYOT
fanidan

**MAVZULAR BO‘YICHA MASALALAR
TO‘PLAMI**

Toshkent -2020

Mustaqil ta'limning maqsadi va mazmuni

Mustaqil ish "Iqtisodiyot" yo'nalishi o'quv rejasida ko'zda tutilgan o'quv jarayonini ajralmagan qismidir.

Mustaqil ishni bajarish talabning auditoriya mashg'ulotlaridan olingan nazariy bilimlariga qo'shimcha bo'lib, talabalarga o'quv ko'nikmalarini egallashga, ijodiy fikrlashni shakllantirishga, ilmiy intilishga imkon beradi.

Mustaqil ish talabning o'rganilayotgan mavzular bo'yicha adabiyotlarni tahlil etishdan, turli avtorlarni konsepsiyasini tanqidiy baholashdan hamda o'zining munosabatidan iborat.

Mustaqil ishni bajarishning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- ishning mavzusi bo'yicha amaliy ma'lumot yig'ish hamda uslubiy material va adabi adabiyotlar bilan mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish;

- o'rganilayotgan fan sohasida tajriba olib borish, izlanish, tahlil qilish uslubiyotini egallash;

- ma'lumotlarni tahlil qilish natijasidan ilmiy asoslangan xulosalar, takliflar shakllantirish.

Mustaqil ta'limni tashkil etish

Mustaqil ishni mavzusini tanlash.

Mavzuni tanlash uchun talabaga quyidagi topshiriqlarni bajarish yordam beradi:

"Mikroiqtisodiyot" kursini o'rganish jarayonida paydo bo'ladigan muammoli savollarni aniqlash;

"Mikroiqtisodiyot" fani bo'yicha maxsus periodik jurnallar va chop etilgan maqola va analitik materiallar bilan tanishish.

Mustaqil ta'lim uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Zamonaviy bozor iqtisodiyoti muammolarini echishda mikroiqtisodiyot fani ahamiyati.
2. Bozor muvozanati.
3. Sotuvchi daromadini tovar elastikligiga ko'ra tahlil qilish.
4. Raqobatlashgan bozorda, qisqa muddatli oraliqda ishlab chiqaruvchining muvozanat holati.
5. Bozor muvozanati.
6. Iste'molchining bozordagi harakati.
7. Raqobat va monopoliya.
8. Mehnat bozori.
9. Talab va taklif asoslari.
10. Elastiklik va soliq yukining iste'molchi va ishlab chiqaruvchi o'rtasida taqsimlanishi.
11. Raqobatlashgan bozor samaradorligi.
12. Kapital bozori.
13. Talab va taklif elastikligi.
14. Ishlab chiqarish xarajatlarini minimallashtiruvchi omillar nisbatini tanlash.
15. Ishlab chiqarish xarajatlari.
16. Daromad samarasi. Almashtirish samarasi.
17. Ishlab chiqarish nazariyasi.
18. Ishlab chiqaruvchi ortiqchaligi va iste'molchi ortiqchaligi.
19. Raqobatlashgan bozorda qisqa muddatli oraliqda korxonada foydasini maksimallashtirish, korxonada taklifi.
20. Daromad samarasi, almashtirish samarasi.
21. Talab va taklif elastikligi.
22. Mehnat bozori.
23. Iste'molchining bozordagi harakati.
24. Korxonada va tarmoqning raqobatlashgan bozorda uzoq muddatli oraliqdagi harakatlari.
25. Elastiklik va soliq yukining iste'molchi va ishlab chiqaruvchi o'rtasida taqsimlanishi.
26. Kapital bozori.
27. Monopolistik raqobat.
28. Sotuvchi daromadining tovar elastikligiga ko'ra tahlil etish.
29. Firmaning uzoq muddatli oraliqda samarali razmeri.
30. Mehnat bozori.
31. Sof monopoliya.
32. Ishlab chiqarish xarajatlarini minimallashtiruvchi omillar nisbatini tanlash.
33. Talab va taklif asoslari.

34. Talab va taklif elastikligi.
35. Ishlab chiqarish nazariyasi.
36. Ishlab chiqarish masshtabi va firmaning uzoq muddatli oraliqdagi samarali razmeri.
37. Daromad samarasi, almashtirish samarasi.
38. Elastiklik va soliqlik yukining iste'molchi va ishlab chiqaruvchi o'rtasida taqsimlanishi.
39. Iste'molchining bozordagi harakati.
40. Raqobat va monopoliya.
41. Raqobatlashgan bozorda uzoq muddatli oraliqda firma va tarmoq harakati.
42. Masshtab samarasi va firmaning samarali razmeri.
43. Raqobat va monopoliya.
44. Mehnat bozori.
45. Iste'molchining bozordagi harakati
46. Masshtab samarasi.
47. Sotuvchi daromadining tovar elastikligiga ko'ra tahlil etish.
48. Bozor muvozanati.
49. Iste'molchining bozordagi harakati
50. Raqobatlashgan bozor samaradorligi..
51. Daromad samarasi, ishlab chiqarish samarasi.

Ishchi reja tuzish va bajarilishini nazorat qilish.

Mustaqil ish rahbarlari talabalar bilan birgalikda topshiriq va uning bajarilishi grafigi ishlab chiqiladi. Mustaqil ishning bajarish grafigi kafedra mudiri va muovini tomonidan tasdiqlanadi.

Ishning asosiy bosqichi-topshiriq asosida talaba tomonidan tuziladigan kengaytirilgan ishchi reja hisoblanadi. Rejaning asosiy parametri bajarish muddatlaridir. Reja rahbar bilan kelishiladi. Ish reja muammoni tahlil etish davomida adabiyotlar va mavzudagi materillar asosida qiman o'zgarishi mumkin.

Mustaqil ta'lim tayyorlashdagi majburiyatlar.

Kafedraning asosiy majburiyatlari:

- mustaqil ish mavzularini tanlashda talabalaraga yordam ko'rsatish;
- ish rahbarlarni taqsimlash, tanlash va tasdiqlashga va bajarilishini nazorat qilish;
- mustaqil ishlarni tayyorlash grafigini tasdiqlash va bajarilishini nazorat qilish;
- mustaqil ishlarga taqriz berish sifatini nazorat qilish.

Ilmiy rahbar majburiyatlari

- mustaqil ish bajarish uchun talabalaraga topshiriq ishlab chiqish;
- ish rejasini tuzishda hamda adabiyotlar tanlashda kerakli yordam ko'rsatish;
- tasdiqlangan grafik asosida konsultatsiya uyushtirish, material yig'ishda, uning tahlilida, umumlashtirishda va qo'llashda maslahatlar berish;
- tasdiqlangan grafik asosida mustaqil ish tayyorlash jarayonida talabalar bilan muntazam uchrashuvlar va suhbatlar o'tkazish;
- mustaqil ish tayyorlash grafigni bajarilishi hamda sifatini nazorat qilishni amalga oshirish;
- Mustaqil ish tayyorlash jarayonida tashkiliy va uslubiy yordam ko'rsatish;
- Taqriz berish.

Talabalar majburiyatlari

- mustaqil ishning o'z mavzusini (kafedra namoyishi asosida) kelishib olish;
- ilmiy rahbari bilan mustaqil ish bajarish grafigini kelishish va unda ko'rsatilgan muddatlarga amal qilish.

Belgilangan muddatlarda kafedra mustaqil ish haqida hisobot taqdim etish.

Oraliq nazorat o'tkazish savollari

1. Resurslarning cheklanganligi,
2. Iqtisodiyotning asosiy masalasi.
3. Cheklangan resurslarni taqsimlash.
4. Resurslarni taqsimlashda narxning ahamiyati, muvozanat narxni shakllanishi
5. Iqtisodiy ehtiyoj tushunchasi,

6. Iqtisodiy ne'matlar va ularning xususiyatlari,
7. O'rinni bosuvchi ne'matlar,
8. To'ldiruvchi ne'matlar,
9. Iqtisodiy resurslar va ularning turlari,
10. Tadbirkorlik qobiliyati tushunchasi,
11. Alternativ xarajatlar va ularni aniqlash
12. Talab tushunchasi,
13. Talab chizig'i, talab chizig'i xususiyatlari,
14. Talab funksiyasi,
15. Talab funksiyasining iqtisodiy mazmuni,
16. Bir omilli va ko'p omilli talab funksiyalari
17. Muvozanatlik,
18. Bozor muvozanati,
19. Muvozanat narx,
20. Muvozanat mahsulot miqdori,
21. Muvozanat nuqta.
22. Bozor muvozanatining mazmuni va ahamiyati,
23. Bozorning muvozanat holatini tiklash xususiyati.
24. Bozor muvozanatining o'zgarishi va unga ta'sir qiluvchi omillar
25. Elastiklik.
26. Elastiklik koeffitsienti va uning ahamiyati,
27. Talabni narxga ko'ra elastikligi,
28. Talab funksiyasi uchun elastiklik koeffitsientini hisoblash,
29. YOysimon elastiklik
30. Iste'mol nazariyasida ne'mat tushunchasi.
31. Iste'molchi tanloviga ta'sir qiluvchi omillar.
32. Naflik tushunchasi va iste'molchi ehtiyojini qondirish darajasi. Naflik funksiyasi,
33. Umumiy naflik,
34. CHekli naflik,
35. CHekli naflikning kamayishi qonuni.
36. Befarqlik egri chizig'i,
37. Befarqlik chiziqlari kartasi va uning xususiyatlari «Daromad-iste'mol» chizig'i va uning ahamiyati.
38. «Daromad iste'mol» chizig'ini aniqlash va uni grafikda tasvirlash. «Narx-iste'mol» chizig'i va uning ahamiyati.
39. «Narx iste'mol» chizig'ini aniqlash va uni grafikda tasvirlash. Normal tovar uchun daromad samarasi va almashtirish samarasi
40. Noaniqlik va tavakkalchilik.
41. Ehtimol tushunchasi.
42. Ehtimolning turlari.
43. Noaniqlik sharoitida tanlash.
44. Tavakkalchilik tushunchasi,
45. Bozor iqtisodiyoti davrida uning zaruriyati va uning vujudga kelishi. Tavakkalchilik o'lchovi.
46. Kutiladigan miqdor
47. Firma tushunchasi tadbirkorlik
48. Firmalarining asosiy shakllari.
49. Xususiy firmalar,
50. xususiy firmada mulk egasi huquqlari.
51. Xususiy firmaning ustun tomonlari va zaif tomonlari.
52. Mas'uliyati cheklangan va cheklanmagan jamiyatlar
53. Ishlab chiqarish mohiyati va ahamiyati.
54. Ishlab chiqarish texnologiyasi.
55. Ishlab chiqarish omillari va ularning turlari.
56. Izokvanta tushunchasi va uning mohiyati.
57. Izokvantalar kartasi va uning xususiyatlari
58. Korxonaning qisqa muddatli va uzoq muddatli oraliqdagi faoliyati. Xarajatlar to'g'risida tushuncha.
59. Ishlab chiqarish xarajatlarini aniqlash.

60. Boy berilgan imkoniyatlar xarajati va haqiqiy xarajatlar. qaytarilmaydigan xarajatlar.
61. Raqobatlashgan bozor va uning shartlari.
62. Firma daromadi, yalpi daromad o'rtacha daramad,
63. CHEkli daromad va ularni aniqlash.
64. Korxonada foydasi
65. O'rtacha uzoq muddatli xarajat va uni aniqlash.
66. O'rtacha o'zoq muddatli xarajatning xususiyati.
67. Uzoq muddatli oraliqda ishlab chiqarish hajmini tanlash va tarmoqqa qarashli tipik firma muvozanati.
68. Tarmoqning muvozanat holati.
69. Tarmoqning taklifi
70. Raqobat tushunchasi, raqobatlashuvchi firmalar, raqobatlashmagan bozor turlari.
71. Sof monopoliya,
72. Sof monopoliyaga misollar,
73. Monopolistik bozorga kirishdagi to'siqlar,
74. Tabiiy monopoliyalar. Baho tushunchasi, prinsiplari va funksiyalari. Bozor sharoitida amal qiluvchi narx turlari.
75. Narx belgilashda iste'molchi ortiqchaligini egallash.
76. Monopol narx belgilashda «Bosh barmoq» qoidasi. Monopol hokimiyat va jamiyat farovonligi
77. Bozor munosabatlari va mehnat resurslaridan foydalanish ko'rsatkichlari.
78. YOllanma ishchilarning optimal sonini aniqlash sharti. Mehnatning chekli mahsuloti.
79. Mehnatning chekli daromadliliigi.
80. Mehnat qaytimi, mehnat sig'imi, mehnat samaradorligi.
81. Mehnat unumdorligini kamayish qonuni
82. Asosiy va aylanma kapital mablag'lar.
83. Ssuda foizi.
84. Loyiha tushunchasi.
85. Investitsiya va investitsiyalash.
86. YAlpi investitsiyalash.
87. Investitsiyani qoplash.
88. Sof investitsiya tushunchasi.
89. Bozor munosabatining kamchiliklari.
90. Bozor muvozanatining buzilish oqibatlari
91. Monopoliya,
92. Tashqi samara: manfiy tashqi samara va musbat tashqi samara.
93. Davlatni atrof-muhitni muhofaza qilish siyosati.
94. Ichki bozorni himoya qilish siyosati

1-MAVZU: IQTISODIY BAZIS TUSHUNCHALAR

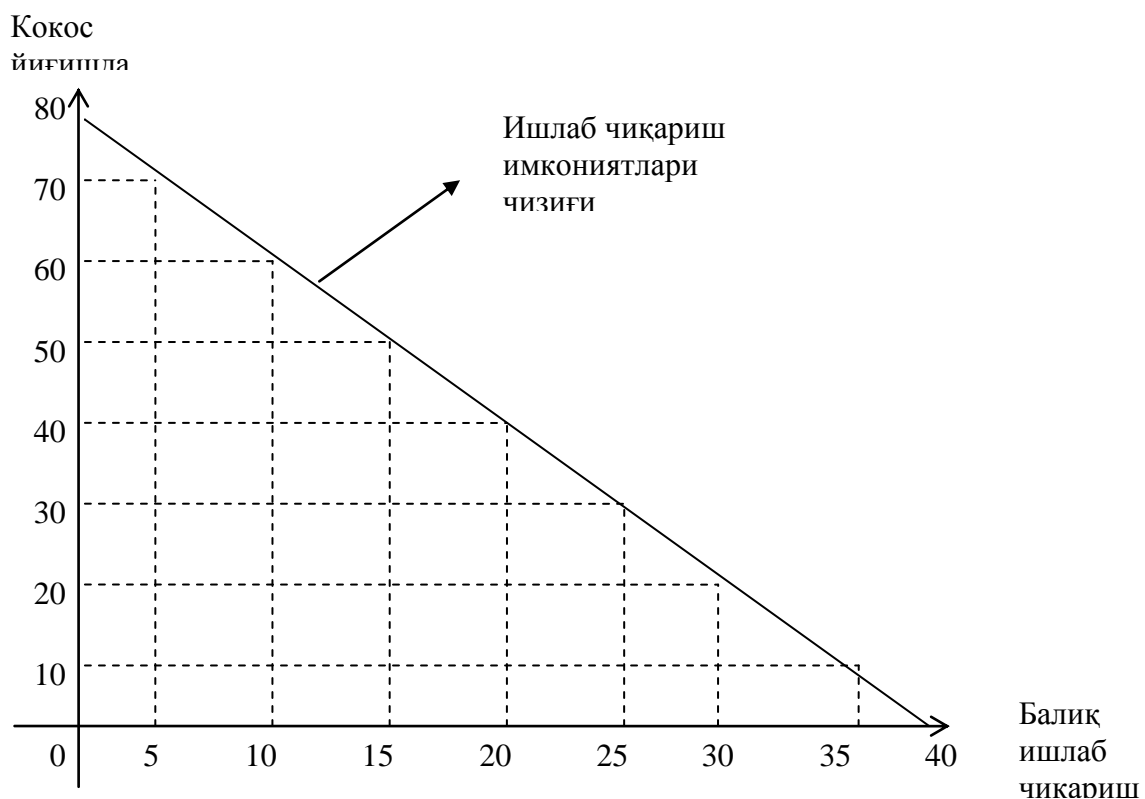
MASALALAR:

1-Masala. Robinzon bir orolda yashaydi. U bir soatda 10 ta kokos yong'og'i yoki 5 kg baliq ovlashi mumkin. Robinzon bir kunda 8 soat ishlasa uning 1 kunlik ishlab chiqarish imkoniyatlari chizig'i chizilsin va ishlab chiqarish imkoniyatlari chizig'i formulasi aniqlansin.

Echish. Mahsulot ishlab chiqarish variantlarini aniqlaymiz: Robinzon 8 soat davomida kokos yong'og'i tersa 80 ta teradi, lekin baliq ishlab chiqarilmaydi. Agar u bir soatini baliq ishlab chiqarishga sarflasa 70 ta kokos yong'og'i va 5 kg baliq ishlab chiqaradi. Robinzonning ishlab chiqarish variantlari quyidagi jadvalda keltirilgan:

	Ishlab chiqarish variantlari								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kokos	80	70	60	50	40	30	20	10	0
Baliq	0	5	10	15	20	25	30	35	40

Ishlab chiqarish imkoniyatlari chizig'i

Robinzon bir soat kokos yig'ishdan voz kechsa u 10 ta kokos yong'og'idan voz kechgan bo'ladi, lekin u qo'shimcha 5 kg baliq ishlab chiqaradi. Demak, 10 ta kokos yong'og'ining alternativ qiymati 5 kg baliqqa teng.

2. Robinzonning ishlab chiqarish imkoniyatlari chizig'i formulasini aniqlaymiz.

Robinzon bir kunda L soat ishlaydi deylik. SHundan L_b soatni baliq ishlab chiqarishga, L_k soatni kokos yong'og'i yig'ishga sarflaydi.

Demak, $L_a + L_k = 8$ (1). Robinzonning kokos yong'og'i va baliq ishlab chiqarish funksiyalarini yozamiz.

$$K = 10 * L_k \quad A = 5 * L_a \quad (2)$$

Bu erda: K – kokos miqdori (donada);

B – baliq miqdori (kg.da)

(2)-chidan L_k va L_b larni aniqlaymiz

$$L_K = \frac{K}{10} \quad L_A = \frac{A}{5} \quad (3)$$

(3) ni (1)ga qo'yamiz

$$\frac{B}{5} + \frac{K}{10} = 8 \quad \text{ёки}$$

$$K = 80 - 2 * B \quad (4)$$

(4) – funksiya orqali Robinzonni ishlab chiqarish imkoniyatlari chizig'ini aniqlash mumkin va 8 soatlik ish kunida kokos va baliq ishlab chiqarishning barcha kombinatsiyalarini aniqlash mumkin.

2 –masala: Faraz qilaylik oila paypoq va qo'lqop to'qiydi. Bir kunda oila 8 ta qo'lqop yoki 10 ta paypoq to'qishi mumkin. Oila bir yilda 300 kun ishlaydi. Oilaning bir yillik ishlab chiqarish imkoniyatlar formulasini va ishlab chiqarish imkoniyatlar chizig'ini chizing.

Echish.

Oila bir yil ichida paypoq to'qishga L_p ish kuni va qo'lqop to'qish uchun L_q ish kuni sarflaydi deylik. U holda oila paypoq P va qo'lqop Q ishlab chiqarish funksiyalari mos ravishda quyidagi ko'rinishga ega bo'ladi.

$$P = 10L_p \quad Q = 8L_q$$

oila bir yilda qo'lqop va paypoq ishlab chiqarish imkoniyatlari quyidagi kombinatsiyalardan iborat bo'ladi. YAni

$$P = 10L_p \quad (1) \quad Q = 8L_q \quad (2) \quad L_p + L_q = 300 \quad (3)$$

Bu erda P - paypoq miqdori (donada)

Q – Qo'lqop miqdori (donada) bo'lib, mehnat sarfiga bog'liq. Oxirgi tenglik resurslar chegarasini ifodalaydi. (mehnat resursi 300 kun ish kuni bilan chegaralanadi). Ishlab chiqarish imkoniyatlar chizig'ini topish uchun:

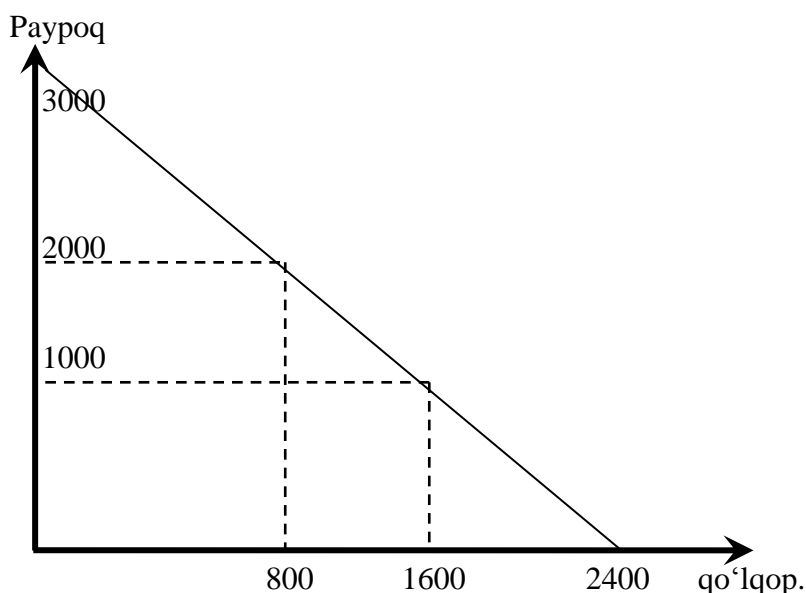
(1) va (2) lardan L_p va L_q larni topamiz.

$$L_p = P/10. \quad L_q = Q/8$$

Endi bu munosabatlarni resurs tenglamasi (3) ga qo'yamiz.

$$P/10 + Q/8 = 300 \quad \text{bundan} \quad P = 3000 - 1.25Q$$

Ushbu tenglama oraqali oilaning 300 ish kunida qo'lqop va paypoq to'qish mumkin bo'lgan barcha holatlarni aniqlash mumkin. Oilaning ishlab chiqarish imkoniyatlar chizig'i

3-Masala. Ikkita orol bo'lib, ularning biri robinzonlar oroli, ikkinchisi xindular oroli. Ikkita orol ham go'sht va bug'doy ishlab chiqarish bilan shug'ullanadi. Robinzonlar orolida bir ishchi bir

yilda 1 tonna go'sht yoki 20 sentner bug'doy ishlab chiqaradi. Xindular orolida esa bir ishchi 2 tonna go'sht yoki 10 sentner bug'doy ishlab chiqaradi. Robinzonlar orolida 400 kishi, xindular orolida 100 kishi mahsulot ishlab chiqarish bilan shug'ullanadi.

1) Orollarning ishlab chiqarish imkoniyatlari chizig'i chizilsin.

2) Go'shtning va bug'doyning aternativ xarajatlari hisoblansin.

3) Ikki orol hamkorlikda ishlashga qaror qilishdi. U holda mehnat taqsimoti natijasida ularning birgalikdagi ishlab chiqarish imkoniyatlari chizig'i qanday ko'rinishda bo'ladi; qaysi orol qancha go'sht va bug'doy ishlab chiqaradi?

4-Masala. Alisher va Begzod stul-stol ishlab chiqaradi. Alisher 1 stul ishlab chiqarishga 1 soat, 1 ta stol ishlab chiqarishga 2 soat sarflaydi. Begzod 1 stul ishlab chiqarishga 2 soat, 1 ta stol ishlab chiqarishga 1 soat sarflaydi.

a) Agar ular bir kunda 10 soat ishlasa Alisher bilan Begzodni ishlab chiqarish imkoniyatlari topilsin.

b) Ularni birgalikda ishlagandagi ishlab chiqarish imkoniyatlari aniqlansin.

v) Begzod yangi texnologiyadan foydalana boshladi. Natijada u 2 ta stul ishlab chiqarishga 1 soat, 3 ta stol ishlab chiqarish uchun ham 1 soat sarflaydigan bo'ldi. Ularni ishlab chiqarish imkoniyatlari chizig'i va birgalikda ishlagandagi ishlab chiqarish imkoniyatlari chizig'i chizilsin.

5-Masala. Firma pryanik va konfet ishlab chiqaradi. Bir quti pryanik tayyorlash uchun 2 kg shakar va 4 kg un ketadi, bir quti konfet uchun 3 kg shakar va 9 kg povidlo sarflanadi. Firmada 90 kg shakar, 90 kg un va 216 kg povidlo bor.

Aniqlansin:

a) Alternativ xarajatlar grafigi chizilsin;

b) Pryanik ishlab chiqarish maksimal bo'lganda ikkala mahsulotning alternativ xarajati topilsin;

v) Pryanik ishlab chiqarish 5 qutidan 8 qutigacha oshganda qancha konfet ishlab chiqarilishi topilsin.

g) Resurslar qachon to'liq sarflanadi?

6-Masala. Xususiy korxonaga egasining 1 mlrd. so'm mablag'i mavjud. Korxonaning bir yillik sarf-xarajati xomashyo va materiallarga 300 mln so'mni, yoqilg'i va elektr energiyasiga 100 mln. so'mni va ish haqiga 400 mln so'mni tashkil etadi. Mahsulot sotishdan sof pul tushumi yiliga 1,2 mlrd. so'mga teng. Korxonaga yopilgan taqdirda uning egasi 1 yilga 5 mln. so'm ish haqi beradigan ish topishi mumkin. Kapitalning yillik foiz stavkasi 20 %. Korxonaga egasi ishni davom ettirgani ma'qulmi yoki mablag'ni depozitga qo'yib, ish topgani ma'qulmi?

7-Masala. Mikrofirmaga egasi o'zidan tashqari yana 2 ta yollanma ishchilar mehnatidan foydalanadi. Yollanma ishchilarga oyiga 400 ming so'mdan, o'ziga esa 600 ming so'mdan ish haqi sarflaydi. Xomashyo xarajatlari oyiga 3 mln. so'm, binoning oylik ijara to'lovi 1 mln. so'mga teng. Agar u xususiy kapitalini yillik 24 foiz stavkasi bankka depozitga qo'yganda oyiga 500 ming so'm, yirik xorijiy kompaniyada mutaxassisligi bo'yicha ishlaganda esa oyiga 800 ming so'm daromad topishi mumkin edi. Firmaning oylik sof pul tushumi 6 mln. so'mga teng. Tadbirkor pul topishning qaysi variantini tanlagani ma'qul?

8-masala. O'zbekistonlik tadbirkor Italiyaga xizmat safariga borishni rejalashtirmoqda. Xizmat safari haftaning CHorshanba kuniga belgilangan. Agar samolyotda ketsa yo'lga 8 soat sarflaydi, chipta narxi 950 dollar (chipta narxiga ovqatlanish qiymati kiritilgan).

Poezdga ketsa yo'lga 7 kun sarflaydi, chipta narxi 450 dollar. Poezdga kuniga 15 dollarlik ovqatlanish xarajatlari qo'shiladi.

Tadbirkor haftasiga 5 kun ishlaydi va kuniga o'rtacha 100 dollardan pul ishlab topishi mumkin.

Tadbirkor qaysi transport vositasida borishi maqsadga muvofiq?

9-Masala. Toshkentdan Samarqandga 3 ta yo'lovchi bormoqchi. Agar ular poezdga borsa 2 soatda boradi, chipta narxi 40 000 so'm. Agar taksida borishsa 4 soatda boradi, yo'lkira narxi 20 ming so'm. Samolyotda boradigan bo'lishsa 1 soatda boradilar, chipta narxi 65 ming so'm. SHaxsiy mashinada borsa 4 soatda boradi, benzin sarfi 32 000 so'm.

Birinchi yo'lovchining 1 soatda topadigan daromadi 10 000 so'm, ikkinchisniki – 6 000 so'm, uchinchisniki – 2500 so'm.

Qaysi yo'lovchi qaysi transport vositasida borishi maqsadga muvofiq?

10-masala: YUNusda quyidagi imkoniyatlar bor. YUNus bu imkoniyatlardan bir vaqtda foydalana olmaydi. 1–imkoniyat Sotuvchi bo'lib, bir oyda 100 ming so'm ish haqiga ishlashi mumkin. 2 – imkoniyat. O'qituvchi bo'lib, bir oyda 300 ming so'm ish haqiga ishlashi mumkin. 3–imkoniyat. Korxonada menejeri bo'lib, bir oyga 500 ming so'm ish haqiga ishlashi mumkin.

a) YUNus korxonada menejerligini tanladi, uning bu tanlovning muqobil qiymati nimaga teng.

b) YUNus o'qituvchilikni tanladi, uning bu tanlovning muqobil qiymati nimaga teng.

Echish.

a) YUNus korxonada menejerligini tanlasa, bu tanlovning muqobil qiymati max (100 ming, 300 ming) = 300 ming so'm.

b) Agar YUNus o'qituvchi bo'lib ishlasa, uning bu tanlovning muqobil qiymati max (100 ming, 500 ming) = 500 ming ga teng bo'ladi.

1-masala. "Bahrom" fermer xo'jaligida 2 ta er maydoni bor. Bu erlarning unumdorliklari bir xil. Birinchi erga bug'doy ekilsa 100 tonna, kartoshka ekilsa 300 tonna hosil olinadi. Ikkinchi erga bug'doy ekilsa 150 tonna, kartoshka ekilsa 480 tonna hosil olinadi.

a) Har bir er maydoni uchun ishlab chiqarish imkoniyatlar chizig'ini chizing.

b) Ikkala er uchun birgalikdagi ishlab chiqarish imkoniyatlar chizig'ini chizing.

c) "Bahrom" fermer xo'jaligi 50 tonna bug'doy etishtirishi bilan birgalikda maksimal qancha kartoshka etishtiradi.

12-masala. Azizbek bir kunda 100 kg olma yoki 150 kg o'rik, Lazizbek esa bir kunda 80 kg olma yoki 120 kg o'rik tera oladi. Ular bir oyda 20 kun ishlaydi.

a) Azizbekning bir oylik ishlab chiqarish imkoniyatlar chizig'ini chizing.

b) Lazizbekning bir oylik ishlab chiqarish imkoniyatlar chizig'ini chizing.

c) Ular birgalikda ishlay boshlasa, ishlab chiqarish imkoniyatlar chizig'i qanday bo'ladi?

2-MAVZU: TALAB VA TAKLIF TAHLILI ASOSLARI. BOZOR MUVOZANATI

1. Masala: O'zbekiston Respublikasi valyuta bozorida AQSH dollarining muvozanat ko'rsatkichlari quyidagicha:

1 AQSH dollari $P_e = 1760$ so'mga teng bo'lganda, bir oyda AQSH dollariga bo'lgan talab va taklif hajmi $Q_e = 48\,000$ mln. dollarga teng. Bozor holatini kuzatish shuni ko'rsatadiki, dollarning so'mga nisbatan kursi 1740 so'mgacha pasaysa, dollarga bo'lgan talab 48 500 mln. dollarga o'sadi, dollar taklifi esa $Q_s = 45\,600$ mln. dollarga qisqaradi.

a) respublika valyuta bozorida AQSH dollariga bo'lgan talab va taklif funksiyasini aniqlang;

b) bozordagi dollarning muvozanat ko'rsatkichlarini hisoblang;

v) davlat tomonidan dollarning rasmiy kursi 1000 so'm qilib o'rnatilganda davlatning bunday baho siyosati qanday oqibatlarga olib kelishini hisoblang;

g) qora bozordagi bir dollar kursini hisoblang.

2. Masala. Talab funksiyasi quyidagicha berilgan: $Q_d = 120 - 2P$

Funksiyadan foydalanib ushbu ko'rsatkichlarni aniqlang:

a). Tovar narxi 16 dollar bo'lganda talab hajmi (Q_d) va sotuvchi daromadi (TR) qanchani tashkil etadi?

b). Sotish xajmi 20 birlik bo'lganda sotuvchi daromadi aniqlansin.

2. Masala. Biror tovarga bulgan talab va taklif quyidagi funksiyalar orqali berilgan:

$$Q_d = 1000 - 40P$$

$$Q_s = 300 + 30P$$

Aniqlansin:

- a) muvozanat narx (P_e) va muvozanat talab (Q_d) hamda taklif (Q_s) miqdorini;
- b) talab 20 foizga qisqaradi, bu qisqarish ushbu tovarni sotuvchining daromadiga (TR) qanday ta'sir qiladi.

3. Masala: Biror mahsulotga bo'lgan talab va taklif quyidagi funksiyalar orqali berilgan:

$$Q_D = 1000 - 40 \cdot P$$

$$Q_S = 300 + 30 \cdot P$$

- a) Ushbu mahsulot bozorining muvozanat ko'rsatkichlari (R_e) va (Q_e) aniqlansin;
- b) Davlat ushbu tovarga narxni 15 dollar qilib belgiladi. Ushbu qaror qanday oqibatlarga olib kelishi ko'rsatilsin;
- v) Norasmiy bozor parametrlari aniqlansin;

5. Masala: Biror mahsulotga bo'lgan talab va taklif hajmi quyidagi formulalar bilan berilgan:

$$Q_d = 3550 - 266 \cdot P$$

$$Q_s = 1800 + 240 \cdot P$$

- a) muvozanatli talab va taklif miqdori va narxni aniqlang.
- b) talab 10 % ga qisqardi, bu qisqarish sotuvchining daromadiga qanday ta'sir ko'rsatadi?

6. Masala: Faraz qilaylik talab va taklif funksiyalari quyidagicha berilgan.

$$Q_D = 80 - 3P$$

$$Q_S = 20 + 2P$$

Davlat har bir tovar uchun 5 so'm soliq belgiladi.

Topish kerak:

- a) muvozanat narx va mahsulot hajmi qanday o'zgaradi?
- b) ushbu soliqdan davlat qancha daromad ko'radi?
- v) iste'molchi va ishlab chiqaruvchilar qanchadan soliq to'laydi.

7. Masala: Talab va taklif funksiyalari A tovar uchun quyidagicha:

$$Q_D = 600 - 25 \cdot P$$

$$Q_S = 150 + 50 \cdot P$$

Davlat har bir sotilgan mahsulotga 5 so'm soliq belgiladi.

- a) Muvozanatli talab va taklif miqdori va muvozanatli narx aniqlansin.
- b) ushbu tovarni sotuvchi va oluvchilar qanchadan daromad yo'qotadilar?

8. Masala. Kartoshka bozori muvozanat holatga yaqin. Har kuni 3600 tonna kartoshka $P = 300$ so'm narxda sotiladi. Kartoshka narxi 10 foizga oshsa, taklif 15 foizga oshadi. Kartoshkaning chiziqli taklif funksiyasi aniqlansin.

9. Masala. Faraz qilaylik talab va taklif funksiyalari berilgan:

$$Q_D = 100 - 2P \quad \text{va} \quad Q_S = 20 + 3P$$

Davlat har bir sotiladigan tovar uchun 10 so'm soliq belgiladi. Aniqlansin:

- a) Muvozanat narx va muvozanat mahsulot miqdori qanday o'zgaradi?
- b) Ushbu soliq stavkasi davlatga qancha daromad keltiradi?
- v) Iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilar qanchadan soliq to'laydi?

10. Masala. SHakar bozori muvozanat holatiga yaqin. Har kuni 3600 tonna shakar $P=1300$ so'm narxda sotiladi. SHakar narxi 10 foizga oshsa, taklif 14 foizga oshadi. SHakarning chiziqli taklif funksiyasi aniqlansin.

11. Masala. Biror tovarga talab funksiyasi $Q_D = 600 - 2P$, taklif funksiyasi $Q_S = 120 + 2P$.

Aniqlansin: agar davlat har bir tovar uchun 12 so‘m subsidiya belgilasa bozorning muvozanat parametrlari qanday o‘zgaradi va davlat subsidiya uchun qancha mablag‘ ajratadi?

12. Masala. Bug‘doy bozorida bug‘doyga bo‘lgan talab va taklif funksiyalari quyidagicha

$$Q_D = 400 - 3P$$

$$Q_S = 50 + 4P$$

Davlat ishlab chiqaruvchilarni qo‘llab quvvatlash maqsadida 1 kg bug‘doy narxini 100 so‘m qilib belgiladi.

Davlatning ushbu narx siyosati oqibatlarini tahlil qilinsin.

13. Masala. Talabalar oshxonasida tushlik ovqatga bo‘lgan talab va taklif funksiyalari berilgan:

$$Q_D = 3800 - 90P \quad Q_S = -1000 + 150P$$

Q – bir kundagi tushlik ovqat miqdori;

P – tushlik ovqat narxi

Rektor buyrug‘i bilan har bir tushlik ovqatga 4 rubl subsidiya berildi. Ushbu qarorning oqibati tahlil qilinsin.

14. Masala. Biror tovar bozorida talab funksiyasi $Q_D = 120 - P$ va taklif funksiyasi $Q_S = -9 + 2P$. Ishlab chiqaruvchilar har bir tovar uchun byudjetga 1,5 dollar soliq to‘laydi.

Aniqlansin:

a) Byudjetga to‘lanadigan soliq miqdori;

b) Iste‘molchilar va ishlab chiqaruvchilarning yutuqlari soliq to‘lagandan keyin qanday o‘zgaradi?

15. Masala. Biror tovarga bulgan talab va taklif quyidagi funksiyalar orqali berilgan:

$$Q_D = 1000 - 40P \quad Q_S = 300 + 30P$$

a) talab 20 foizga qiskardi, bu qisqarish ushbu tovarni sotuvchining daromadiga kanday ta‘sir qiladi.

16. Masala. Tovarga bo‘lgan talab va taklif quyidagi funksiyalar orqali berilgan.

$$Q_D = 200 - 3P \quad Q_S = -50 + 2P$$

Agar davlat har bir tovar uchun 10 so‘m subsidiya bersa bozor parametrlari qanday o‘zgaradi?

17. Masala. Talab funksiyasi berilgan: $Q_D = 400 - 5P$

Aniqlansin:

a) Maksimal daromad;

b) Sotish xajmi 100 ga teng bo‘lganda daromad;

v) Tovar narxi 20 so‘m bo‘lganda daromad xajmi;

18. Masala. Biror tovarga talab funksiyasi $Q_D = 90 - P$, taklif funksiyasi $Q_S = -12 + 2P$. Ishlab chiqaruvchilar har bir ishlab chiqarilgan tovar uchun 3 so‘m subsidiya oladi.

Aniqlansin: iste‘molchi va ishlab chiqaruvchi yutuqlari subsidiya berilgandan keyin qanday o‘zgaradi va qanchaga teng bo‘ladi?

19. Masala. Talab funksiyasi berilgan: $Q_D = 120 - 2P$.

Aniqlansin:

a) Maksimal daromadni ta‘minlovchi narx;

b) Maksimal daromad;

v) Tovar narxi 16 so‘m bo‘lganda daromad;

- g) Sotish xajmi 20 bo'lganda daromad
 d) Maksimal daromad olganda talab elastiklik koeffitsienti.

20. Masala. Biror tovarga bulgan talab va taklif quyidagi funksiyalar orqali berilgan:

$$Q_d = 1000 - 40P$$

$$Q_s = 300 + 30P$$

a) Davlat ushbu tovar narxini 5 so'm qilib belgiladi. Ishlab chikaruvchi va iste'molchi ortikchaliklari kandy o'zgaradi, to'liq yo'qotish nimaga teng.

21. Masala. Biror tovarga bulgan talab va taklif funksiyalari kuyidagicha berilgan:

$$Q_d = 600 - 25P$$

$$Q_s = 150 + 50P$$

Davlat har bir sotiladigan tovarga 2 so'm miqdorda soliq belgiladi. Iste'molchi va ishlab chiqaruvchilar qanchadan yo'qotadilar, aniqlansin.

22. Masala. Talabalar oshxonasida tushlik ovqatga bo'lgan talab va taklif funksiyalari berilgan:

$$Q_D = 2400 - 100P$$

$$Q_S = 1000 + 250P$$

Q – bir kundagi tushlik ovqat miqdori;

P – tushlik ovqat narxi

Rektor buyrug'i bilan har bir tushlik ovqat narxini 3 dollar qilib belgilandi. Ushbu qarorning oqibati tahlil qilinsin.

23. Masala. Talab va taklif funksiyalari. A tovar uchun quyidagicha:

$$Q_d = 600 - 25P$$

$$Q_s = 150 + 50P$$

Davlat xar bir sotilgan tovarga 2 so'm soliq belgiladi. Ushbu tovarni sotuvchi va oluvchi qanchadan yo'qotadilar.

24. Masala. Biror tovarga bulgan talab va taklif funksiyalari kuyidagicha berilgan:

$$Q_d = 600 - 25P$$

$$Q_s = 150 + 50P$$

Davlat mahsulot narxini 8 so'm qilib belgilaydi. Davlatning ushbu iqtisodiy siyosati qanday oqibatlarga olib keladi.

25. Masala. Ayollar shubasiga bo'lgan talab va taklif funksiyalari quyidagicha:

$$Q_d = P^2 - 7P + 12;$$

$$Q_s = 3P - 4.$$

Berilgan funksiyalardan foydalanib muvozanat narx va muvozanat xajm aniqlansin hamda grafikdagi ko'rinishi aks ettirilsin.

Berilgan funksiyalardan foydalanib muvozanat narx va muvozanat xajm aniqlansin hamda grafikdagi ko'rinishi aks ettirilsin.

$$\text{Echimi: } P^2 - 7P + 12 = 3P - 4 \Rightarrow P^2 - 10R + 16 = 0$$

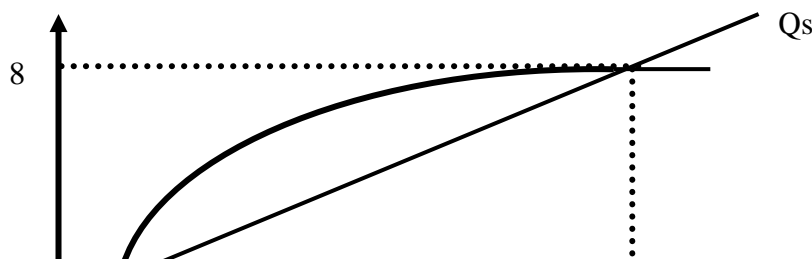
$$D = b^2 - 4ac = 100 - 4 * 16 = 36$$

$$P_{1,2} = \frac{-b \pm \sqrt{D}}{2a}$$

$$P_1 = 8; P_2 = 2.$$

Birinchi muvozanatlik nuqta: $R_1 = 2, Q_1 = 3 * 2 - 4 = 2.$

Ikkinchi muvozanatlik nuqta: $R_2 = 8, Q_2 = 3 * 8 - 4 = 20$

26. Masala. Apelsin bozorida apelsinga bo'lgan talab va taklif funksiyalari quyidagicha:

$$Q_d = 20000 - 2P$$

$$Q_s = 2000 + P$$

Mandarin bozorida esa talab va taklif funksiyalari quyidagicha:

$$Q_d = 24000 - 2P$$

$$Q_s = 4000 + 3P$$

Apelsin bozorida taklif qisqarishi oqibatida muvozanat narx 6200 so'mga ko'tarildi.

Aniqlanishi lozim:

1. Apelsin taklifi va uning chizig'i qanday o'zgarishini izoxlang hamda apelsin bozorida o'zgargan vaziyat mandarin bozoriga qanday ta'sir ko'rsatadi, ya'ni mandaringa talab qanday o'zgarishini aniqlang?
2. Mandarin va apelsinning kesishgan talab elastikligi $E_{tm} = +0.28$ ga teng bo'lsin. Agar apelsinning narxi 20 foizga ko'tariladigan bo'lsa, mandaringa bo'lgan talab necha foizga oshishini aniqlang?

Echimi:

Apelsin bozorida muvozanat holatni aniqlaymiz. Buning uchun taklif va talab funksiyalarini tenglashtirib muvozanat narxni topib olamiz:

$$Q_e = Q_s = Q_d$$

$$Q_e = 20000 - 2P = 2000 + P$$

$$18000 = 3P$$

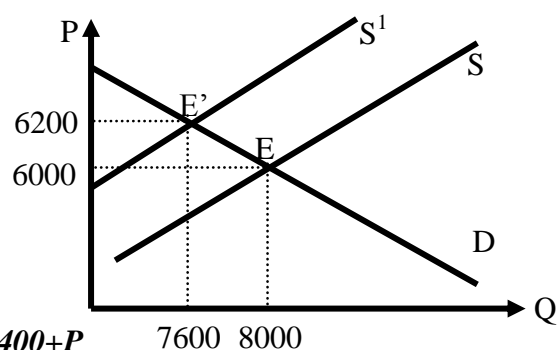
$P_e = 6000$ so'm Demak muvozanat narx 6000 so'mni, muvozanat xajm esa $Q_e = 2000 + 6000 = 8000$ kg.

Apelsin taklifi qisqarishi natijasida muvozanat narx 6200 so'mni tashkil qilganligi bois o'zgargan taklif xajmini quyidagi amalni bajarib aniqlaymiz:

$$20000 - 2 \cdot 6200 = 2000 + 6200 - X$$

$$7600 = 8200 - X$$

$$X = 600$$

Yangi taklif funksiyasi $Q_s' = 2000 + P - 600 = 1400 + P$

$Q_d = 20000 - 2 \cdot 6200 = 7600$ kg. Ko'rinib turibdiki iste'molchilar tomonidan bildirilayotgan talab xajmi 400 kg qisqarmoqda.

$\Delta Q_d = 8000 - 7600 = 400$. Ushbu iste'molchilar o'z ehtiyojlarini o'rinbosar tovar orqali ta'min etishga xarakat qilib mandaringa bo'lgan talabning o'zgarishiga sababchi bo'ladilar. Mandaringa bo'lgan talab quyidagicha o'zgaradi:

Iste'molchilar soni o'zgarmasdan oldin mandarin bozoridagi muvozanat holatni aniqlaydigan bo'lsak, taklif va talab funksiyalarini o'zaro tenglashtirib muvozanatlik parametrlarini topamiz:

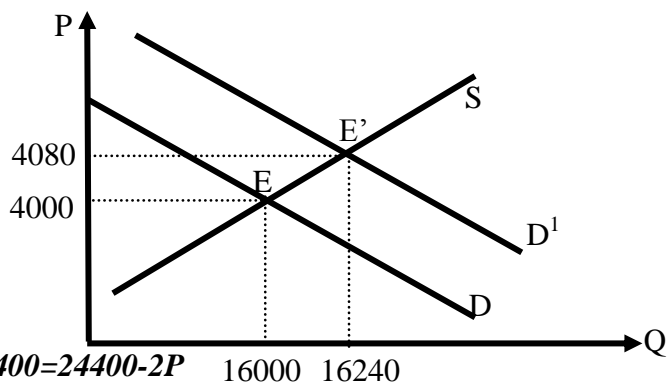
$$Q_e = Q_s = Q_d$$

$$24000 - 2P = 4000 + 3P$$

$$20000 = 5P$$

$$P_e = 4000 \text{ so'm.}$$

$$Q_e = 4000 + 3 \cdot 4000 = 16000 \text{ kg.}$$

O'zgargan talab funksiyasi $Q'_d = 24000 - 2P + 400 = 24400 - 2P$ 16000 16240

$$Q'_d = Q_s$$

$$24400 - 2P = 4000 + 3P$$

$$20400 = 5P$$

$$P = 4080 \text{ so'm } Q_e = 4000 + 3 \cdot 4080 = 16240 \text{ kg.}$$

$$\Delta Q = 240 \text{ kg.}$$

27. Masala. X tovarga bo'lgan talab funksiyasi ushbu ko'rinishda berilgan: $Q_x = 18 - P_x + 2P_y$
Y tovarning narxiga bog'liq X tovarga bo'lgan kesishga talab elastikligini toping, agar ularning narxlar 4 va 3 dollarni tashkil etadigan bo'lsa.

28. Masala. A tovarning talab va taklif funksiyalari quyidagicha aniqlandi: $Q_d = 7 - P$; $Q_s = -2 + 2P$
Davlat xar birlik tovarga 1,5 dollar aksiz soliq belgiladi. Bozor muvozanati qanday o'zgarishi va davlat byudjetiga kelib tushadigan soliq miqdori aniqlansin.

29. Masala. Ichki bozorda A tovarning xalqaro bozordagi narxi 10 pul birligi qilib belgilandi. Aniqlansin: agar, davlat xar birlik tovarga 10 pul birligida subsidiya ajratadigan bo'lsa, import xajmi qanday o'zgaradi; import qaramligidan qutilish uchun davlat xar birlik tovarga qancha subsidiya ajratishi lozim; eksport xajmi 15 donani tashkil etishi uchun qancha miqdorda subsidiya ajratilishi kerak.

30. Masala. Raqobatlashgan bozorda aniq bir tovarga bo'lgan talab va taklif funksiyalari quyidagicha berilgan:

$$Q_d = 10 - P; Q_s = -5 + 2P$$

Ishlab chiqaruvchilar har birlik tovardan davlat byudjetiga 1.5 pul birligida solshiq to'laydilar.

Aniqlansin:

1. Istemolchilar va ishlab chiqaruvchilarning soliq to'lashdan oldingi yutuqlari;
2. Soliq to'langandan keyingi yutuqlari.

31. Masala. Faraz qilaylikki, "golden" deb nomlangan olma naviga bo'lgan bir oylik talab funksiyasi ushbu ko'rinishda berilgan bo'lsin,

$$Q_d = 100 - 3P_g + 2P_o + 0,01I$$

Bu erda, (100) o'zgarimas parametr bo'lib, olmaning narxi nolga teng bo'lganda talab xajmi 100 birlikka teng bo'lishini anglatadi;

(-3R_G) esa, agar "golden" navli olmaning bir kilogramm narxi bir so'mga ko'tarilganda ushbu olmaga bo'lgan talab xajmi uch kilogrammga pasayib ketishini anglatadi;

(+2R_O) esa, boshqa navli olmaning narxi (o'rinbosar) bir so'mga oshganda "golden" olmasiga bo'lgan talab ikki kilogrammga oshishini ko'rsatadi;

(+0.01I) koeffitsenti esa, iste'molchilar daromadlarining xar yuz so'mga oshishiga "golden" olmasiga bo'lgan talab xajmining 1 kilogrammga oshishini anglatadi.

Quyidagi shartlar berilgan: bir kg "golden" navli olmaning bozor narxi R=400 so'm; boshqa sortli olmaning narxi R_O=300 so'm; iste'molchilarning bir oylik daromadlari I=200000 so'm bo'lsa, "golden" navli olmaga bo'lgan bir oylik talab xajmi aniqlansin.

$$d = 100 - (3 \cdot 400) + (2 \cdot 300) + (0,01 \cdot 200000) = 1500.$$

Faqat bir omil ta'sir qilganda va boshqa omillar o'zgarmas deb qabul qilingandagi sharoitda xisoblab chiqamiz:

Faqat narx Rg omili ta'sir ko'rsatganda: $Q_d=100+(2*300)+(0.01*200000)-3P_g \Rightarrow Q_d(P_g)=2700-3P_g$;

Ro uchun: $Q_d(P_o)=100-(3*400)+(0.01*200000)+2P_o \Rightarrow Q_d(P_o)=900+2R_o$;

I uchun: $Q_d(I)=100-(3*400)+(2*300)+0.01I \Rightarrow Q_d(I)=-500+0.01I$.

3-MAVZU: TALAB VA TAKLIF ELASTIKLIGI

1. Masala: SHakarning narxi 950 so'm bo'lganda oila bir yilda 50 kg shakar iste'mol qilgan. SHakar narxi 1050 so'mga ko'tarildi. SHakarning narxga ko'ra elastikligi -0,9 ga teng. Oila keyingi yilda necha kilogramm shakar iste'mol qilishi mumkin? Masalani yoysimon elastiklik formulasi orqali hisoblang.

2. Masala. SHahar avtobusi chiptasi narxi 300 so'm. Bir kundagi passajirlar soni 750 000 kishini tashkil qiladi. Qisqa muddatli oraliqda chiptalarga talab elastikligi -0,6 ga teng. Taklif elastikligi 2 ga teng.

a) qisqa muddatli oraliqda chiptalarga bo'lgan talab va taklif funksiyalari aniqlansin;

b) Faraz qilaylik, benzin narxi ortishi munosabati bilan aholining shaxsiy avtomobildan foydalanishi kamayadi. Natijada avtobus chiptalariga talab 10 foizga ortdi. CHiptaning yangi muvozanat narxi aniqlansin;

v) SHahar ma'muriyati chiptalar narxini oshirishni man qildi. Ushbu qaror natijasida talab va taklif hajmi nechaga teng bo'ladi, qondirilmagan talab hajmi nimaga teng?

3. Masala. X tovarga bo'lgan talab funksiyasi ushbu ko'rinishda berilgan: $Q_x=18-P_x+2P_y$

Y tovarning narxiga bog'liq X tovarga bo'lgan kesishgan talab elastikligini toping, agar ularning narxlari 4 va 3 dollarni tashkil etadigan bo'lsa. **Echimi.**

$$Q_x=18-4+2*3=20$$

$$\Delta Q_x/\Delta P_y=2$$

$$E_{xy}=P_y/Q_x * \Delta Q_x/\Delta P_y=3/20*2=0.3$$

4. Masala. Aytaylik biror tovarga bo'lgan talab funksiyasi quyidagicha berilgan bo'lsin:

$$Q=245-3.5P$$

Agar tovarning narxi 10 dollarga teng bo'lsa, narxga bog'liq talab elastikligini aniqlang.

Echimi: Elastiklik koeffitsenti hisoblash uchun biz tovarning narxi R xajmi Q va dQ/dP larni bilishimiz lozim bo'ladi. Tovarning narxi 10 dollar bo'lganda,

$$Q=245-3.5*10=245-35=210.$$

$$dQ/dP=-3,5.$$

Endi esa, aniqlangan raqamlarni elastiklik formulasiga qo'ysak, quyidagi natijani olamiz:

$$E_p = \frac{dQ}{dP} * \frac{P}{Q} = -3.5 * \frac{10}{210} = -\frac{1}{6} = -0.167$$

Mazkur -0.167 raqami shuni anglatadiki, agar tovarning narxi 1%ga o'zgarsa talab xajmi 0.167%ga o'zgarishini bildiradi. Bundan shunday xulosa kelib chiqadiki, tovarning narxi 10 dollar bo'lganda talab noelastikdir.

5. Masala. Teskari talab funksiyasi berilgan: $P=940-48P+Q^2$

Ushbu funksiyadan foydalanib talb xajmi $Q=10$ bo'lganda narxga bog'liq talab elastikligin hisoblang.

$$P=940-48(10)+(10)^2$$

$$P=940-480+100=560$$

Endi esa dQ/dP ni topib olishimiz kerak. Buni tubandagicha aniqlaymiz:

$$dP/dQ=-48+2Q$$

Matematik isbotlangan, ya'ni $\frac{dQ}{dP} = \frac{1}{dP/dQ}$ o'rniga qo'ysak, $\frac{dQ}{dP} = \frac{1}{-48+2Q}$ ifodaga ega

bo'lamiz. $Q=10$ da ushbu qiymatga ega bo'lamiz: $\frac{dQ}{dP} = \frac{1}{-48+2(10)} = -\frac{1}{28}$

Demak, CHiqqan qiymatlarni elastiklikni topish formulasiga qo'ysak,
$$E_p = \frac{dQ}{dP} * \frac{P}{Q} = -\frac{1}{28} * \frac{560}{10} = -2$$
 ga ega bo'lamiz.

Narx 560 dan bir foizga oshsa ushbu tovarga bo'lgan talab xajmi 2 foizga qisqarar ekan. Bundan kelib chiqadiki, talab elastikdir.

6. Masala. Ruchkaga bo'lgan taklif funksiyasi quyidagicha berilgan: $Q_s = 3200 + 30R$

Talab elastikligi $E_d = -0.6$;

Ruchkaning muvozanat narxi 60 so'm bo'lsa,

1) Talab funksiyasini hosil qiling;

2) Davlat xar birlik ruchka uchun 8 so'm soliq belgiladi natijada iste'molchilar va ishlab chiqaruvchilar zimmasiga tushudigan soliq miqdorini xisoblang hamda jamiyatning sof yo'qotishini aniqlang.

7. Masala: Talab funksiyasi quyidagicha berilgan: $Q_d = 80 - 5P$

Narx o'zgarishi natijasida talabni narxga ko'ra elastikligi -2 dan -0,5 gacha tushdi. Sotuvchining daromadi qanday o'zgaradi?

8. Masala: Talab funksiyasi $Q_d = 60 - 2R$ berilgan. Qaysi narxda talabni narx bo'yicha elastiklik koeffitsienti -2 ga teng bo'ladi?

9. Masala. Taklif elastikligi 4 ga teng. Mahsulot birligining bahosi 12 dollar. Mahsulot taklifi hajmi 15000 birlik.

a) Taklif funksiyasini aniqlang.

b) Agar talab funksiyasi $Q_D = 105000 - 7500 \cdot P$ formula bilan berilgan bo'lsa, taklif hajmi 25 % ga o'sgan holatdagi muvozanatli narx va mahsulot miqdorini hisoblang.

10. Masala: Taklifning chiziqli funksiyasi berilgan bo'lsin: $Q_s = -30 + 3 \cdot P$ Baho $P = 240$ bo'lganda taklifning narxga bog'liq elastiklik koeffitsientini toping.

11. Masala: Sigaret taklifi quyidagi funksiya orqali berilgan: $Q_s = 3200 + 4R$

Muvozanat narx $R_E = 500$ so'm. har bir sigaret qutisiga davlat 60 so'm aksiz solig'i belgiladi. Agar talabni narxga ko'ra elastikligi -2 ga teng bo'lsa, sigaret bozorining muvozanat parametrlari va talab funksiyasi hamda soliq yukini iste'molchi va ishlab chiqaruvchiga taqsimlanishi aniqlansin.

12. Masala. Bozor o'zining muvozanat holatiga yaqin. Iste'molchining daromadi $R = 100\,000$ so'm bo'lsa, sotiladigan tovar xajmi 125 dona. Tovarga bo'lgan talabni daromadga ko'ra talab elastikligi $E_r^d = 2$ ga teng.

Tovarni daromadga ko'ra talab funksiyasi aniqlansin.

13. Masala. "Qora marvarid" vinosi bozorida unga bo'lgan taklif va talab chiziqli. 2000 yilda 1 shisha vino 1600 so'm bo'lganda, unga bo'lgan bir kunda muvozanat talab 20000 shishani tashkil qildi. Narx bo'yicha talab elastikligi -1,5 va narx bo'yicha taklif elastikligi 0,6. Bundan tashqari yangi "Garmoniya" vinosi bozorga chiqishi bilan "Qora marvarid" vinosiga bo'lgan talab 20 foizga qisqardi. Aniqlansin:

a) "Qora marvarid" vinosining talab va taklif funksiyalarini toping va muvozanat narxi hamda miqdorni aniqlang.

b) "Garmoniya" vinosi bozorga chiqishi bilan "Qora marvarid" sotish qanchaga qisqargan?

v) "Qora marvarid" vinosini sotuvchilarining daromadlari qanchaga kamaygan?

14. Masala. Talab funksiyasi berilgan $Q_D = 100 - 4P$. Talab xajmi qanchaga teng bo'lganda elastiklik koeffitsienti -2 ga teng bo'ladi.

15. Masala. Oilaning guruch mahsulotiga bo'lgan talabi elastikligi -0,3 ga teng. Guruchning narxi 900 so'm bo'lganda oila bir oyda 10 kg guruch iste'mol qilgan. Guruchning narxi 1200 so'mga ko'tarilsa oilaning bir oylik guruch iste'moli necha kg bo'lishi mumkin?

16. Masala. Bir shisha (0,5 litrli) vinoning narxi 1000 so'm bo'lganda, 1 shisha (0,5 litrli) bug'doy arog'iga talab 1000 shishadir. 1 shisha vino narxi ko'tarilib 1200 so'mga teng bo'lganda, bug'doy arog'iga talab ortib 1400 shishani tashkil qildi. Aniqlansin:

a) aroqning vinoga nisbatan kesishgan talab elastikligi hisoblansin.

17. Masala. Tovuq go'shti va mol go'shtining kesishgan talab elastikligi $E_{tm}=+0.28$ ga teng bo'lsin. Agar mol go'shtining narxi 20 foizga ko'tariladigan bo'lsa, tovuq go'shtiga bo'lgan talab necha foizga oshishini aniqlang?

Echimi. Kesishgan talab elastikligi formulasidan foydalansak, $E_{tm}=\frac{\Delta Q}{Q} / \frac{\Delta R}{R}$, ushbu tenglikka ega bo'lamiz $0,28=\frac{\Delta Q}{20\%}$. Mazkur tenglikni echib, $\frac{\Delta Q}{Q}=0,28*20=5,6$ qiymatga ega bo'lamiz. Demak, mol go'shtining narxi 20 foizga ko'tarilsa, tovuq go'shtiga bo'lgan talab 5.6 foizga oshar ekan.

18. Masala. Talab funksiyasi berilgan $Q_D = 100 - 3P$. Talab xajmi qanchaga teng bo'lganda elastiklik koeffitsienti -2 ga teng bo'ladi.

19. Masala. Talabning chiziqli funksiyasi $Q_d = 28 - 2P$, talab miqdori $Q=20$ teng bo'lganda talabning narxga nisbatan elastikligi koeffitsientini hisoblang.

20. Masala. Talab funksiyasi berilgan: $Q_D = 120 - 3P$.

Aniqlansin:

a) Maksimal daromadni ta'minlovchi narx;

b) Maksimal daromad;

v) Tovar narxi 25 so'm bo'lganda daromad;

g) Sotish xajmi 30 bo'lganda daromad

d) Maksimal daromad olganda talab elastiklik koeffitsientini.

21. Masala. Unning narxi 500 so'm bo'lganda oila bir oyda 50 kg un iste'mol qilgan. Un narxi 800 so'mga ko'tarildi. Unning narxga ko'ra elastikligi $-0,2$ ga teng. Oila keyingi yilda necha kilogramm shakar iste'mol qilishi mumkin? Masalani yoysimon elastiklik formulasi orqali hisoblang.

22. Masala. Taklif elastikligi 4 ga teng. Bir birlik mahsulot narxi 12 dollar. Taklif xajmi 15000 birlik.

a) chizikli taklif funksiyasi.

$Q_s = a + bP$ aniklansin.

b) faraz qilaylik talab funksiyasi $Q_d = 105000 - 7500P$ taklif 20%ga oshsa, yangi muvozanat narx va mahsulot miqdori aniqlansin.

23. Masala. Talabning chiziqli funksiyasi $Q_d = 28 - 2P$, talab miqdori $Q=18$ teng bo'lganda talabning narxga nisbatan elastikligi koeffitsientini hisoblang.

24. Masala. "Izumrud" vinosi bozorida unga bo'lgan taklif va talab chiziqli. 2006 yilda 1 shisha vino 2500 so'm bo'lganda, unga bo'lgan bir kunda muvozanat talab 40 000 shishani tashkil qildi. Narx bo'yicha talab elastikligi $-1,2$ va narx bo'yicha taklif elastikligi $0,5$. Bundan tashqari yangi "Izuminka" vinosi bozorga chiqishi bilan "Izumrud" vinosiga bo'lgan talab 15 foizga qisqardi.

Aniqlansin:

a) "Izumrud" vinosining talab va taklif funksiyalarini toping va muvozanat narxi hamda miqdorni aniqlang.

b) "Izuminka" vinosi bozorga chiqishi bilan "Izumrud" vinosi sotish qanchaga qisqargan?

v) "Izumrud" vinosini sotuvchilarining daromadlari qanchaga kamaygan?

25. Masala. Piyoz bozori muvozanat holatga yaqin. Har kuni 2400 tonna piyoz $P = 250$ so'm narxda sotiladi. Piyoz narxi 10 foizga oshsa, taklif 20 foizga oshadi. Piyozning chiziqli taklif funksiyasi aniqlansin.

26. Masala. Talab funksiyasi $Q_d = 600 - 25R$ berilgan. Qaysi narxda talabni narx bo'yicha elastiklik koeffitsienti $-0,5$ ga teng bo'ladi?

27. Masala. Olxo'ring 1 kilogrammi 1800 so'mga teng bo'lganda bozorda 3 ta xaridor chiziqli talab funksiyasi bilan ishtirok etmoqda. Birinchi xaridor 20 kg olxo'ri xarid etdi va uning narxga nisbatan talab elastikligi 2 ga teng. Ikkinchi xaridor 16 kg xarid etdi va uning narxga nisbatan talab elastikligi 1,5 ga teng. Uchinchi xaridor 24 kg xarid etdi va uning narxga nisbatan talab elastikligi 2,5 ga teng. Berilgan ma'lumotlar asosida aniqlang:

a) Olxo'riga bo'lgan yakka talab funksiyalarini aniqlang;

b) Analitik va grafik yordamida bozor talabini shakllantiring va uning elastiklik koeffitsientini hisoblang;

v) Birinchi, ikkinchi va uchinchi xaridorlarning narxga nisbatan elastiklik koeffitsientlari mos ravishda -1 ; -2 ; $-3,5$ ga teng bo'lganda talab funksiyasida yuz beradigan o'zgarishlarni hisoblang.

Echimi: Birinchi xaridorning chiziqli talab funksiyasi:

$$E_p^d = b \frac{P}{Q} \Rightarrow 2 = b \frac{1800}{20} \Rightarrow \frac{40}{1800} = b \Rightarrow b = \frac{1}{45}$$

$$20 = a - \frac{1}{45}1800 \Rightarrow a = 20 + 40 = 60 \quad Q_d = 60 - \frac{1}{45}P$$

Ikkinchi xaridorning chiziqli talab funksiyasi:

$$E_p^d = b \frac{P}{Q} \Rightarrow 1,5 = b \frac{1800}{16} \Rightarrow \frac{24}{1800} = b \Rightarrow b = \frac{1}{75}$$

$$16 = a - \frac{1}{75}1800 \Rightarrow a = 16 + 24 = 40 \quad Q_d = 40 - \frac{1}{75}P$$

Uchinchi xaridorning chiziqli talab funksiyasi:

$$E_p^d = b \frac{P}{Q} \Rightarrow 2,5 = b \frac{1800}{24} \Rightarrow \frac{60}{1800} = b \Rightarrow b = \frac{1}{30}$$

$$24 = a - \frac{1}{30}1800 \Rightarrow a = 24 + 60 = 84 \quad Q_d = 84 - \frac{1}{30}P$$

Bozor talabi:

$$Q_d = 60 - \frac{1}{45}P + 40 - \frac{1}{75}P + 84 - \frac{1}{30}P = 184 - \frac{124}{1800}P$$

$$E_p^d = b \frac{P}{Q} = -\frac{124}{1800} \times \frac{1800}{60} = -2,06$$

28. Masala. Biror A tovarga bo'lgan talab funksiyasi ushbu ko'rinishda berilgan: $Q_d = 100 - 0,5P$

Aniqlansin, tovar narxi Ra qancha bo'lganda tovar elastik va tovar narxi Ra necha so'mni tashkil etganda tovar noelastik bo'ladi?

Echish. Narxga bog'liq chiziqli talab elastikligini topish formulasidan foydalanamiz: $E_d^P = -b \frac{P}{Q}$

Elastiklik koeffitsienti birdan katta bo'lsa talabni elastik, birdan kichik bo'lsa noelastik deb yuritilishini esga olgan holda, qaysi narxda talab elistikligi 1 ga teng bo'lishini topib olamiz.

$$1 = 0,5 \frac{P}{100 - 0,5P}$$

$$100 - 0,5P = 0,5P$$

$$R = 100$$

Demak, tovar narxi 100 dan kichik bo'lsa, talab noelastik bo'ladi, 100 dan katta bo'lsa elastik bo'ladi deb xulosa qilish mumkin.

29. Masala. Talab funksiyasi quyidagi ko'rinishda berilgan:

$$Q_d = 60 - 4P$$

Ne'matning narxi necha so'mga teng bo'lganda, elastiklik koeffitsienti -2 ga teng bo'ladi?

$$-2 = -4 \frac{P}{60 - 4P};$$

$$-120 + 8P = -4P$$

$$-120 = -12P$$

$$P = 10$$

Nonning narxi 300 soʻmdan 360 soʻmga koʻtarildi. Nonning narxga bogʻliq talab elastikligi $-1/3$ ga teng. Isteʼmolchilarning nonga boʻlgan talablari qanday oʻzgaradi?

$$I = \frac{360}{300} * (1 - \frac{\Delta Q}{Q}) \quad Ed = \frac{\Delta Q}{Q} / \frac{60}{300} = -1/3 \text{ bu erdan } \frac{\Delta Q}{Q} = -1/15 \text{ ni topib olamiz}$$

SHuning uchun $I = \frac{360}{300} * (1 - 1/15) = 1.12$ demak, isteʼmolchilarning nonga boʻlgan xarajatlari 12% ga koʻtarilar ekan.

565. tovarga boʻlgan talab funksiyasi chiziqli. Maʼlum boʻlishicha, $Q=20$ boʻlganda narxga bogʻliq talab elastikligining absolyut koʻrsatkichi 2 ga teng. Talab xajmining maksimal qiymatini aniqlang.

Echish: $Q=a-bP$ bu erda a va b noaniq parametrlar. Masalaning sharti boʻyicha biz a parametrni topib olishimiz kerak.

$$|E_d^p| = \frac{bP}{20} = 2 \text{ bu erdan } bP=40 \text{ ga teng.}$$

$$Q_d=20=a-40$$

$$a=60$$

566. Tovarga boʻlgan talab funksiyasi chiziqli. Maʼlum boʻlishicha, talab xajmi $Q=30$ ga teng boʻlganda narxga bogʻliq nuqtaviy talab elastikligi moduldan chiqarilganda 2 ga, tovarning narxi $P=25$ ga teng boʻlganda esa, elastiklik koeffitsienti 1 ga teng. Talab funksiyasini yarating.

Echish: Bizga maʼlumki, chiziqli talab funksiyasi formulasi

$Q=a-bP$. Bu erda, a va b parametrlar noaniq parametrlar. $|E_d^p| = \frac{bP}{a-bP}$ formulasidan

foydalanib a parametrni topib olamiz. $2 = \frac{bP}{30}$; $bP=60$

$$30 = a-60$$

$$a=90.$$

$$1 = \frac{b25}{90} - b25$$

$$b=1.8$$

Demak, talab funksiyasi $Q_d=90-1.8P$

540. Tovarning narxi 300 soʻmdan 330 soʻmga koʻtarildi. Tovarning narxi 300 soʻm boʻlganda, nuqtaviy talab elastikligi -2 ga teng edi. Tovarning narxi koʻtarilganda unga boʻlgan talab xajmi 1200 donani tashkil qiladigan boʻlsa, boshlangʻich talab xajmi qancha boʻlganligini aniqlang?

Echish: $Ed = \frac{Q_2 - Q_1}{Q_1} / \frac{P_2 - P_1}{P_1} = -2$ demak Q_1 ni nomaʼlum deb hisoblab formulaga

quyamiz

$$Ed = \frac{1200 - Q_1}{Q_1} * \frac{300}{330 - 300} = -2$$

$$\frac{1200 - Q_1}{Q_1} * 10 = -2$$

$$12000 - 10Q_1 = -2Q_1$$

$$12000 = 8Q_1$$

$$Q_1 = 1500$$

542. Aspirining narxi 250 soʻmdan 300 soʻmga koʻtarildi. Aspiringa boʻlgan talab elastikligi -3 ga teng. Isteʼmolchilarning aspiringa boʻlgan xarid xarajatlari qanday oʻzgaradi?

4-MAVZU: ISTEʼMOLCHI TANLOVI NAZARIYASI

1. Masala: SHaxs bir kunda X va Y iovarlarini isteʼmol qilish usun 25 dollar sarflaydi.

X tovar narxi 3 dollar, Y tovar narxi 2 dollar.

SHaxsning nafillik funksiyasi: $TU(X, Y) = 0,5 \cdot X \cdot Y$

- a) iste'molchining byudjet cheklanganligi funksiyasi aniqlansin.
- b) Iste'molchi X va Y tovardan qancha miqdorda iste'mol qilsa naflilikni masimallashtiradi?
- v) Iste'molchining bir sutkada iste'mol qiladigan ne'matlarining umumiy nafliligi qancha miqdorni tashkil etadi?
- g) Iste'molchining daromadi 2 marta oshsa, uning nafliligi ham 2 marta oshadimi?

2. Masala: Saryog'ning chekli nafliligi funksiyasi: $MU_x = 60 + 5 \cdot X$

Bu erda, MU_x - saryog'ning chekli nafliligi, X – saryog' iste'moli, kg. .

Nonning chekli naflilik funksiyasi: $MU_y = 30 - 30 \cdot Y$

MU_u - nonning chekli nafliligi, Y – non iste'moli, dona.

1 kg saryog' narxi 5 frank, 1 ta non narxi 2 frank, iste'molchining bir haftalik daromadi 20 frankni tashkil etadi.

- a) Iste'molchi bir haftada qancha miqdorda non va saryog' iste'mol qiladi?

3. Masala: Iste'molchi bir kunda apelsin va olma iste'mol qilishga 4000 so'm sarflaydi. Olmaning iste'molchi uchun chekli nafliligi $20-3x$, bu erda x - iste'mol qilingan olma miqdori, dona.

Apelsinning iste'molchi uchun chekli nafliligi $40-5y$, bu erda y - iste'mol qilingan apelsin miqdori, dona.

Olmaning donasi narxi 200 so'm, apelsinning donasi narxi 1000 so'm. Iste'molchi naflilikni optimallashtirish uchun qancha olma va apelsin iste'mol qilishi kerak?

4. Masala. Bir dona olma narxi 60 so'm. Iste'molchi olma sotib olsa, olmaning maksimal miqdori 6 donaga teng. Agar nok sotib olsa, nokning maksimal miqdori 9 donaga teng. Bir dona nokning narxi necha so'm. **Aniqlansin:**

- a) Byudjet tenglamasi tuzilsin;
- b) Byudjet chizig'i chizilsin;
- v) Byudjet chizig'ining yotiqlik burchagi aniqlansin;
- g) Iste'molchi 4 dona olma va 2 dona nok sotib olsa uning daromadi to'liq sarflanadimi?

5. Masala: Iste'molchining optimal iste'mol majmuasi $X=10$ birlik va $Y=6$ birlik. Iste'molchining bir kunlik daromadi (R) 600 so'm bo'lsa, Tovarlar narxini aniqlang. Iste'molchining naflik funksiyasi $U=2XY$ ga teng.

6. Masala. Ikkita X va Y ne'mat uchun naflik funksiyasi $U = XY$. Iste'molchi daromadi 900 so'm, tovarlar narxi 20 so'm va 30 so'm. Muvozanat tovarlar majmuasi va maksimal naflik qiymati aniqlansin.

7. Masala. Fransuz uchun saryog'ning chekli nafliligi uning hajmiga bog'liq. $MU_x=60-5X$

Bu erda X – saryog'yog' kg da, MU_x - saryog'ning chekli nafliligi; $MU_y=30-3Y$

Y – nonlar soni MU_y – nonning chekli nafliligi;

1 kg saryog' narxi 5 frank, bitta non narxi 2 frank. Iste'molchining bir haftalik daromadi 20 frankni tashkil kiladi.

Fransuz bir hafta ichida qancha miqdorda non va saryog' iste'mol qiladi.

8. Masala. Ikkita X va Y ne'mat uchun naflik funksiyasi $U = XY$. Iste'molchi daromadi 1200 so'm, tovarlar narxi 30 so'm va 40 so'm. Muvozanat tovarlar majmuasi va maksimal naflik qiymati aniqlansin.

9. Masala. Bir kg olmani narxi 3000 so'm, nokniki 6000 so'm. Iste'molchining daromadi 60000 so'm. **Aniqlansin:**

- a) Byudjet chizig'i va tenglamasi tuzilsin.
- b) Nok narxi 20 foizga tushsa byudjet chizig'i yotiqligi aniqlansin.
- d) Iste'molchi 2 kg nokdan voz kechsa uni qancha kg olma bilan almashtiradi?

3. Ratsional qaror qabul qiluvchi iste'molchi ko'plab alternativ variantlardan birini tanlashni, ya'ni X_1 ne'matdan 20 birlik va X_2 ne'matdan 25 birlik olishini ixtiyor etdi. Ushbu individning naflik funksiyasi quyidagicha:

$$U=X_1^2+X_2$$

Bir oylik daromadi 100 dollarni tashkil etadi.

Aniqlansin:

Agar iste'molchi X_1 ne'matdan 10 birlik va X_2 ne'matdan 15 birlik xarid qiladigan bo'lsa, uning daromadi qanchaga o'zgaradi?

$$\frac{MU_{x1}}{MU_{x2}} = \frac{P_1}{P_2}$$

ushbu formuladan foydalanib, X_1 va X_2 ne'matdan xosila oladigan

bo'lsak, u holda ifoda quyidagicha ko'rinish hosil qiladi:

$$\frac{2X_1}{1} = \frac{P_1}{P_2}; P_1=2X_1P_2$$

$X_1=20$. $P_1=2*20*P=40P_2$ chiqqan natijani byudjet tenglamasiga quysak, u holda $20P_1+25P_2=100 \Rightarrow 20*40P_2+25P_2=100 \Rightarrow 825P_2=100 \Rightarrow P_2=0.12$. chiqqan qiymatni P_2 ning o'rniga quyib birinchi ne'matning narxini aniqlaymiz:

$P_1=0.12*40=4.8$. Ikkala ne'matning narxini aniqlaganimizdan so'ng, yangi byudjet tenglamasi orqali X_1 nexmatdan 10 birlik va X_2 ne'matdan 15 birlik xarid qilishi uchun qancha daromad zarur bo'lishini aniqlaymiz:

$$10*4,8+0,12*15=50,2$$

$$\Delta R=100-50.2=49.8$$

4-MAVZU: ISHLAB CHIQRISH NAZARIYASI

1. Masala. Quyidagi jadvaldagi bo'sh kataklarni to'ldiring. TP – umumiy mahsulot, MP – chekli mahsulot, AP – o'rtacha mahsulot.

Mehnat resursi sarfi, L	TP	MP	AP
1	6		
2	10		
3		5	
4		4	
6	22		
8		1	

2. Masala. Mehnatning o'rtacha mahsuloti $AP_L = 80$, mehnat sarfi 20.

Aniqlansin:

- ishlab chiqarish xajmi topilsin;
- mehnat unumdorligi o'zgarmasa, mehnat sarfi 2 barobar oshganda ishlab chiqarish xajmi qanchaga ortadi?
- mehnat sarfi 21 bo'lsa, mehnatni chekli mahsuloti 20 ga teng bo'lsa, ishlab chiqarish xajmi qancha bo'ladi?

3. Masala: Jadvalda keltirilgan bo'sh kataklarni to'ldiring.

Kapital sarfi	Umumiy mahsulot	Kapitalning chekli mahsuloti	Kapitalning o'rtacha mahsuloti
3		13	25
4			
5	100	8	
6			
7			16

4. Masala. Quyidagi bo'sh kataklarni to'ldiring. TR – umumiy mahsulot, MR-chekli mahsulot, AR- o'rtacha mahsulot.

Mehnat resursi, L	TR	MR	AR
-------------------	----	----	----

1	6		
2	10		
3		9	
4		6	
6	29		
8		1	

5. Masala. Jadvalda keltirilgan bo‘sh kataklarni to‘ldiring.

Kapital sarfi	Umumiy mahsulot	Kapitalning chekli mahsuloti	Kapitalning o‘rtacha mahsuloti
3		13	25
4			
5	100	8	
6			
7		6	16

6. Masala: Firmaning ishlab chiqarish funksiyasi $Q = 2L \cdot K$ ga teng. Bir birlik mehnat narxi 2 ming so‘m, bir birlik kapital narxi 6 ming so‘m. Firma 1350 birlik mahsulot ishlab chiqarish uchun qancha mehnat, kapital va byudjetga ega bo‘lishi lozim?

7. Masala. Firma telefon apparati ishlab chiqaradi. Ishlab chiqarish funksiyasi $Q = 4LK$. Bir birlik mehnat narxi 120 so‘m, kapital narxi 200 so‘m. Firma 60000 so‘mlik mablag‘ga ega. Firma maksimal miqdorda qancha mahsulot ishlab chiqaradi?

8. Masala. Ishlab chiqarish funksiyasi quyidagi ko‘rinishga ega: $Q = 3L \cdot K$

Bir birlik mehnat narxi 6 ming sum, bir birlik kapital narxi 4 ming sum. Firma 2 ming birlik mahsulot ishlab chiqarish uchun qancha miqdorda kapitaldan va mehnatdan foydalanib xarajatlarni minimallashtirad.

9. Masala. Ishlab chiqarish funksiyasi quyidagi ko‘rinishga ega: $Q = 5L \cdot K$

Bir birlik mehnat narxi 150 dollar, bir birlik kapital narxi 1000 dollar. Firma 1000 birlik mahsulot ishlab chiqarish uchun qancha miqdorda kapitaldan va mehnatdan foydalanib xarajatlarni minimallashtiradi.

10. Masala: Firma telefon apparati ishlab chiqaradi. Ishlab chiqarish funksiyasi $Q = 4LK$. Bir birlik mehnat narxi 100 so‘m, kapital narxi – 200 so‘m. Firmaning 60 ming so‘m puli bor bo‘lsa, u maksimal miqdorda qancha mahsulot ishlab chiqaradi?

11. Masala. Firma 500 ta futbolka ishlab chiqarish uchun 10 ta tikuv mashinasi va 20 ta ishchidan yoki 7 ta tikuv mashinasi va 26 ta ishchidan foydalanadi. Izokvanta chiziq bo‘lsa 5 ta tikuv mashinasi yordamida 480 ta futbolka ishlab chiqarish uchun qancha ishchi talab qilinadi?

12. Masala. Firmada 100 ta avtomobil yig‘ish uchun 20 ta stanokdan va 400 ta ishchidan foydalanadi. **Aniqlansin:**

a) Mehnatning va kapitalning o‘rtacha mahsuloti;

b) Mehnat unumdorligi o‘zgarmagan holatda firma 25 ta stanokdan foydalanib qancha ishchi kuchi jalb etib, qancha mashina yig‘ishi mumkin?

Firmada 100 ta avtomobil yig‘ish uchun 20 ta stanokdan va 400 ta ishchidan yoki 15 ta stanok va 500 ta ishchidan foydalanadi. Izokvanta chiziq bo‘lsa ega. **Aniqlansin:**

a) Mehnatning va kapitalning o‘rtacha mahsuloti;

Mehnat unumdorligi o‘zgarmagan holatda firma 80 ta avtomobilni qo‘lda yig‘ish uchun qancha ishchi kuchidan foydalanishi lozim?

13. Masala. Firma futbolka ishlab chiqaradi. Ishlab chiqarish funksiyasi $Q = 2K^{\frac{1}{2}}L^{\frac{1}{2}}$. Mehnat narxi 60. Kapital narxi 100 so‘m. Firmaning yalpi xarajati 18000. **Aniqlansin:**

a) maksimal mahsulot hajmi va uni ishlab chiqarishni ta‘minlovchi resurslar sarfi;

b) masshtab samarasi qanday?

14. Masala. Sexda 4 ta stanok va 14 ishchi ishlaganda 30 ta stul ishlab chiqaradi. Agar 3 ta stanok va 6 ishchi ishlasa, 36 ta stul ishlab chiqaradi. Kapital va mehnatning chekli mahsuloti o'zgarmas. Sexda 7 stanok va 10 ta ishchi ishlasa qancha stul ishlab chiqariladi (bu erda mehnatni qurollanganlik darajasidan foydalaniladi).

5-MAVZU: ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI

1. Masala: Firmaning berilgan ishlab chiqarish xarajatlaridan foydalanib jadvalni to'ldiring va xarajat turlarini grafikda aks ettiring.

Q	TFC	TVC	TC	AFC	AVC	ATC	MC
0			100				
1			190				
2			270				
3			340				
4			400				
5			470				
6			550				
7			640				
8			750				
9			880				
10			1030				

2. Masala. Mahsulotning bozor narxi 85 so'mni tashkil etadigan bo'lsa, raqobatlashuvchi firma necha birlik mahsulot ishlab chiqarsa xarajatlarini minimallashtirgan bo'ladi.

Ishlab chiqarilgan mahsulot xajmi, Q	Umu-miy daromad, TR	O'zgar-mas xara-jat, FC	O'zgaruv-chan xara-jat, VC	Umu-miy xara-jat, TC	O'rtacha o'zgar-mas xara-jat, AFC	O'rtacha o'zgaruv-chan xara-jat, AVC	O'rtacha umu-miy xara-jat ATC	CHekli xara-jat, MS	CHekli daro-mad, MR	YAlpi foyda (+) yoki zarar (-)
0			0	100						
1			90							
2			170							
3			240							
4			300							
5			370							
6			450							
7			540							
8			650							
9			780							
10			930							

3. Masala. Firmaning berilgan ishlab chiqarish xarajatlaridan foydalanib jadvalni to'ldiring va xarajat turlarini grafikda aks ettiring.

Q	FC	VC	TC	AFC	AVC	ATC	MC
0			500				
100			750				
200			1100				
300			1500				
400			2000				

500			2600				
-----	--	--	------	--	--	--	--

4. Masala. Bir dona mahsulotni ishlab chiqarish uchun sarflanadigan o'zgarmas resursning narxi 10 dollar, o'zgaruvchan resursning narxi esa 20 dollarni tashkil etadi. Ushbu ma'lumotlardan foydalanib jadvalning bo'sh kataklarini to'ldiring.

O'zgarmas resurslar miqdori	O'zgaruvchan resurslar miqdori	TFC	TVC	TC	AFC	AVC	ATC	MC
100	0							
100	20							
100	40							
100	60							
100	80							
100	100							

5. Masala. Bir dona mahsulotni ishlab chiqarish uchun sarflanadigan o'zgarmas resursning narxi 20 dollar, o'zgaruvchan resursning narxi esa 30 dollarni tashkil etadi. Ushbu ma'lumotlardan foydalanib jadvalning bo'sh kataklarini to'ldiring.

O'zgarmas resurslar miqdori	O'zgaruvchan resurslar miqdori	TFC	TVC	TC	AFC	AVC	ATC	MC
100	0							
100	30							
100	50							
100	70							
100	90							
100	110							

6. Masala. Bir dona mahsulotni ishlab chiqarish uchun sarflanadigan o'zgarmas resursning narxi 20 dollar, o'zgaruvchan resursning narxi esa 40 dollarni tashkil etadi. Ushbu ma'lumotlardan foydalanib jadvalning bo'sh kataklarini to'ldiring.

O'zgarmas resurslar miqdori	O'zgaruvchan resurslar miqdori	TFC	TVC	TC	AFC	AVC	ATC	MC
200	0							
200	20							
200	40							
200	60							
200	80							
200	100							

7. Masala: Jadvalda ishlab chiqarish xajmidan bog'liq umumiy xarajatlari berilgan. Jadvaldagi qolgan xarajatlar topilsin.

Q	TC	TFC	TVC	AFC	AVC	AC	MC
0	60						
1	100						
2	130						
3	155						

4	190						
5	210						

8. Masala. Firmaning berilgan ishlab chiqarish xarajatlaridan foydalanib jadvalni to'ldiring va xarajat turlarini grafikda aks ettiring.

<i>Q</i>	<i>FC</i>	<i>VC</i>	<i>TC</i>	<i>AFC</i>	<i>AVC</i>	<i>ATC</i>	<i>MC</i>
0	10000						
1			11000				
2						6050	
3						4466	
4					1150		
5						3280	
6			19240				
7		12950					

9. Masala. Qisqa muddatli oraliqda raqobatlashuvchi firmaning xarajatlar jadvali quyida keltirilgan. Jadvalning bo'sh qolgan kataklarini to'ldiring.

<i>Q</i>	<i>TFC</i>	<i>TVC</i>	<i>TC</i>	<i>MC</i>	<i>AFC</i>	<i>AVC</i>	<i>ATC</i>
0	50					-	
1						36	
2						30	
3						26,7	
4						26	
5						28	
6						32,7	
7						42,9	

10. Masala. Jadvalda ishlab chiqarish xajmidan bog'liq umumiy xarajatlari berilgan. Jadvaldagi qolgan xarajatlar topilsin.

<i>Q</i>	<i>TC</i>	<i>TFC</i>	<i>TVC</i>	<i>AFC</i>	<i>AVC</i>	<i>ATC</i>	<i>MC</i>
0	100						
1	145						
2	195						
3	250						
4	305						
5	360						

11. Masala. Jadvalda ishlab chiqarish xajmidan bog'liq umumiy xarajatlari berilgan. Jadvaldagi qolgan xarajatlar topilsin.

<i>Q</i>	<i>TC</i>	<i>TFC</i>	<i>TVC</i>	<i>AFC</i>	<i>AVC</i>	<i>AC</i>	<i>MC</i>
0	80						
2	120						
4	150						
6	185						
8	210						
10	240						

12. Masala. Jadvalda ishlab chiqarish xajmidan bog'liq umumiy xarajatlari berilgan. Jadvaldagi qolgan xarajatlar topilsin.

<i>Q</i>	<i>TC</i>	<i>TFC</i>	<i>TVC</i>	<i>AFC</i>	<i>AVC</i>	<i>AC</i>	<i>MC</i>
0	50						

1	80						
2	115						
3	150						
4	185						
5	220						
6	245						
7	280						

13. Masala. Jadvalda ishlab chiqarish xajmidan bog‘liq umumiy xarajatlari berilgan. Jadvaldagi qolgan xarajatlar topilsin.

Q	TC	TFC	TVC	AFC	AVC	AC	MC
0	90						
1	135						
2	178						
3	220						
4	275						
5	320						
6	370						

14. Masala. Firma buxgalteri xarajatlar xisobotini yo‘qotib qo‘ydi, ammo uning yodida ayrim xarajatlar miqdori esda qolgan. Buxgalterga bo‘sh kataklarni to‘ldirishga yordam bering.

Q	AVC	TVC	ATC	MC	TC
0					400
10			60		
20		420			
30				20	
40		860			
50	22				

15. Masala. Quyidagi jadvalda xarajatlarning ayrim qiymatlari berilgan. Berilgan qiymatlardan foydalanib bo‘sh kataklarni to‘ldiring.

Q	TC	TVC	ATC	MC	AVC	AFC
0	12					
1		8				
2					8	
3			11			
4	40					
5				12		

16. Masala: Firma buxgalteri xarajatlar xisobotini yo‘qotib qo‘ydi, ammo uning yodida ayrim xarajatlar miqdori esda qolgan. Buxgalterga bo‘sh kataklarni to‘ldirishga yordam bering.

Q	AFC	TVC	ATC	MC	TC
0					450
5			120		
10	45				
15				26	870
20		570			
25			48		

17. Masala: Quyidagi jadvalda firmaning ba‘zi bir xarajatlari berilgan. Bo‘sh kataklarni to‘ldiring.

Q	TC	TVC	AC	MC	AVC	AFC
1		5				9
2			9			
3					4	
4	22					
5				8		
6		27				

18. Masala: Firmaning berilgan ishlab chiqarish xarajatlaridan foydalanib jadvalni to'ldiring va xarajat turlarini grafikda aks ettiring.

Q	TC	VC	ATC	MC	AVC	AFC
0	20					
1		7				
2			17,5			
3					7,6	
4	52					
5				10		

19. Masala: Quyidagi jadvalda firmaning ba'zi bir xarajatlari berilgan. Bo'sh kataklarni to'ldiring.

Q	AFC	VC	ATC	MC	TC
0					50
5			40		
10	5				
15				22	490
20		540			
25	2		28		

20. Masala. Firmaning berilgan ishlab chiqarish xarajatlaridan foydalanib jadvalni to'ldiring va xarajat turlarini grafikda aks ettiring.

Q	AFC	VC	ATC	MC	TC
0					200
10			40		
20	10				
30				22	890
40		840			
50	4		28		

21. Masala. Firma buxgalteri xarajatlar xisobotini yo'qotib qo'ydi, ammo uning yodida ayrim xarajatlar miqdori esda qolgan. Buxgalterga bo'sh kataklarni to'ldirishga yordam bering.

Q	AFC	TVC	ATC	MC	TC
0					450
3					600
6	75				
9				45	882
12		576			
15			80		

22. Masala. Qisqa muddatli oraliqda raqobatlashuvchi firmaning xarajatlar jadvali quyida keltirilgan. Jadvalning bo'sh qolgan kataklarini to'ldiring.

Q	TFC	TVC	TC	MC	AFC	AVC	ATC
0	50	0					

1		36					
2				24			
3							55
4			154				
5						28	
6				56			
7							50

23. Masala. Qisqa muddatli oraliqda raqobatlashuvchi firmaning xarajatlar jadvali quyida keltirilgan. Jadvalning bo'sh qolgan kataklarini to'ldiring.

Q	TFC	TVC	TC	MC	AFC	AVC	ATC
0	50						
1				36			
2				24			
3		80					
4							38,5
5						28	
6						32,7	
7						42,9	

24. Masala. Quyidagi jadvalda firmaning ba'zi bir xarajatlari berilgan. Bo'sh kataklarni to'ldiring.

Q	AFC	TVC	ATC	MC	TC
0					100
5			50		
10	10				
15				31	550
20		610			
25			35		

25. Masala. Quyidagi jadvalda firmaning ba'zi bir xarajatlari berilgan. Bo'sh kataklarni to'ldiring.

Q	AFC	TVC	ATC	MC	TC
0					80
4			40		
8	10				
12				18	304
16		312			
20			26		

26. Masala. Firmaning umumiy xarajat funksiyasi berilgan: $TC = 80 + 5Q + 2Q^2$, firmaning o'zgarmas xarajati, o'zgaruvchan, o'rtacha o'zgarmas, o'rtacha o'zgaruvchan, chekli xarajat funksiyalari aniqlansin.

6-MAVZU: ISHLAB CHIQUARISH XARAJATLARI TARKIBI

1. Masala. Quyidagi ma'lumotlar asosida korxonaning jami ishlab chiqarish xarajatlarini va bir birlik mahsulot tannarxini hisoblang.

1. Xom-ashyo va materiallar – 6 660 ming so'm.
2. Auditorlik xizmatiga haq to'lash – 160 ming so'm.
3. Butlovchi qism va yarim tayyor mahsulotlar - 2 260 ming sum.
3. Tumanni obodonlashtirishga xomiylik puli – 850 ming so'm.
4. Ishlab chiqarishda mehnatga haq to'lash xarajatlari – 5 250 ming so'm.
5. Xodimlarga berilgan moddiy yordamlar – 1 200 ming so'm.

6. Sudlashuv chiqimlari – 120 ming so‘m.
7. Maxsulotni majburiy sertifikatsiyalash xarajatlari – 426 ming sum.
8. Ishlab chiqarishda band ishchilarning ish haqidan ijtimoiy sug‘urtaga ajratmalar - 1 260 ming so‘m.

9. Ishlab chiqarishga tegishli asosiy vositalar amortizatsiyasi – 6 250 ming so‘m.

10. Mahsulot ishlab chiqarish hajmi – 100 dona.

2. Masala: Quyidagi ma’lumotlar asosida korxonaning jami ishlab chiqarish xarajatlarini, bir birlik mahsulot tannarxini, davr xarajatlarini hisoblang.

1. Ishlab chiqarish bilan bog‘liq moddiy xarajatlar – 2 460 ming sum.

2. Sotish xarajatlari – 900 ming sum.

3. Ishlab chiqarishda mexnatga xaq to‘lash xarajatlari – 1 985 ming sum.

4. Boshqa operatsion xarajatlar – 845 ming so‘m.

5. Ishlab chiqarish tegishli bo‘lgan ijtimoiy sug‘urtaga ajratmalar – 476,4 ming sum.

6. Ishlab chiqarishdagi asosiy vositalar amortizatsiyasi – 680 ming sum;

7. Ma’muriy xarajatlar – 564 ming sum.

8. Ishlab chiqarish tusidagi boshqa xarajatlar – 745 ming sum..

9. Mahsulot ishlab chiqarish hajmi – 500 dona.

3. Masala: Korxonaning jami xarajatlari quyidagi moddalar bo‘yicha berilgan:

1. Bevosita mehnatga haq to‘lash xarajatlari – 1000 000 so‘m.

2. Boshqa operatsion xarajatlar – 150 000 so‘m.

3. Xom-ashyo va materiallar – 2400 000 so‘m.

4. Sotish xarajatlari – 500 000 so‘m.

5. Ishlab chiqarishga tegishli asosiy vositalar amortizatsiyasi – 450 000 so‘m.

6. Bevosita ish haqidan ijtimoiy sug‘urtaga ajratmalar - 330 000 so‘m.

7. Ma’muriy-boshqaruv xarajatlari – 400 000 so‘m.

8. Boshqa ishlab chiqarish xarajatlari – 250 000 so‘m.

9. Mahsulot ishlab chiqarish hajmi – 1000 dona.

Berilgan ma’lumotlar asosida korxonaning jami ishlab chiqarish tannarxi xarajatlarini, bir birlik mahsulot tannarxini (o‘rtacha umumiy xarajatlarni) va davr xarajatlarini hisoblang.

4. Masala. Quyidagi ma’lumotlar asosida korxonaning jami davr xarajatlarini, shu jumladan sotish xarajatlarini, boshqarish xarajatlarini va boshqa operatsion xarajatlarni hisoblang.

1. Xizmat avtomobillarini saqlash xarajatlari – 6 660 ming so‘m.

2. Auditorlik xizmatiga haq to‘lash – 160 ming so‘m.

3. Reklama xarajatlari - 2 260 ming sum.

4. Moddiy ta’minot va sotish bo‘limi xodimlarining mehnatiga haq to‘lash xarajatlari – 5 250 ming so‘m.

5. Tumanni obodonlashtirishga xomiylik puli – 850 ming so‘m.

6. Xodimlarga berilgan moddiy yordamlar – 1 200 ming so‘m.

7. Sudlashuv chiqimlari – 120 ming so‘m.

8. Bank xizmatlari uchun haq to‘lash – 426 ming sum.

9. Moddiy ta’minot va sotish bo‘limi xodimlarining ish haqidan ijtimoiy sug‘urtaga ajratmalar - 1 260 ming so‘m.

10. Ofisdagi asosiy vositalar amortizatsiyasi – 6 250 ming so‘m.

11. Ma’muriy xodimlar ish haqi – 5 482 ming so‘m.

12. Ma’muriy xodimlar ish haqidan ijtimoiy sug‘urtaga ajratmalar – 1 370 ming so‘m.

7-MAVZU: FIRMA DAROMADLARI VA FOYDASINING SHAKLLANISHI

1. Masala. Korxonaning sotishdan sof tushumini, asosiy faoliyatdan boshqa daromadini va moliyaviy faoliyatdan daromadini hisoblang.

1. Mahsulot sotishdan yalpi pul tushumi – 432 000 ming so‘m.

2. Maxsulotga qo‘shilgan qiymat solig‘i 20 %.

3. Joriy yilda mol etkazib beruvchilardan shartnoma shartlarini buzganligi uchun 3 340 ming so‘m jarima va 4 210 ming so‘m penya undirilgan.

4. Bo‘sh turgan mablag‘larni bankka depozitga joylashtirishdan 6 560 ming so‘m daromad ko‘rilgan.

5. Korxonaga karashli umumiy ovqatlanish korxonasidan 12 320 ming sum foyda olingan.

6. Asosiy fondlarni uzoq muddatli ijaraga berishdan 8 320 ming so‘m daromad olingan.

7. Ortiqcha asosiy fondlarni sotishdan 45 400 ming so‘m daromad ko‘rilgan.

8. Valyuta schetidagi mablag‘larning ijobiy kurs tafovuti 8 800 ming so‘m.

9. O‘zga korxonalarining aksiyalariga egalik qilishdan 6 584 ming so‘m dividend olingan.

10. Xolisona moliyaviy yordam sifatida 5 445 ming so‘m kelib tushgan.

2. Masala. Korxonaning 2006 moliyaviy yili natijalari quyidagi ko‘rsatkichlar bilan berilgan:

1. Mahsulot sotishdan yalpi pul tushumi – 13 650 800 so‘m.

2. Qo‘shilgan qiymat solig‘i stavkasi 20 %.

3. Mahsulotni ishlab chiqarish tannarxi – 8 456 600 so‘m.

4. Davr xarajatlari - 2 230 400 so‘m.

5. Asosiy faoliyatdan boshqa daromadlar – 3 125 000 so‘m, asosiy faoliyatdan boshqa xarajatlar – 2 080 050 so‘m.

6. Moliyaviy faoliyat bo‘yicha daromadlar – 1 446 380 so‘m, moliyaviy faoliyat bo‘yicha xarajatlar – 940 000 so‘m.

7. Joriy yilda favqulodda holatlar yuz bermagan.

8. Foyda solig‘i stavkasi 15 %

Ushbu ma‘lumotlardan foydalanib korxonaning mahsulot sotishdan sof tushumini, yalpi foydasini, asosiy faoliyatdan foydasini, umumxo‘jalik faoliyatidan foydasini, soliq to‘langunga qadar foydasini va yilning sof foydasini hisoblang.

3. Masala: Korxonaning 2006 moliyaviy yili natijalari quyidagi ko‘rsatkichlar bilan berilgan:

1. Mahsulot sotishdan yalpi pul tushumi – 12 000 000 so‘m.

2. Qo‘shilgan qiymat solig‘i stavkasi 20 %.

3. Mahsulotni ishlab chiqarish tannarxi – 6 000 000 so‘m.

4. Davr xarajatlari - 2 000 000 so‘m.

5. Asosiy faoliyatdan boshqa daromadlar – 2 000 000 so‘m, asosiy faoliyatdan boshqa xarajatlar – 1 400 000 so‘m.

6. Moliyaviy faoliyat bo‘yicha daromadlar – 1000 000 so‘m, moliyaviy faoliyat bo‘yicha xarajatlar – 640 000 so‘m.

7. Joriy yilda favqulodda holatlar yuz bermagan.

8. Foyda solig‘i stavkasi 15 %

Korxonaning mahsulot sotishdan yalpi foydasi, asosiy faoliyatdan ko‘rilgan foydasi, umumxo‘jalik faoliyatidan foydasi, soliq to‘languncha foydasi va yilning sof foydasi aniqlansin.

4. Masala. Korxonaning 2006 moliyaviy yili natijalari quyidagi ko‘rsatkichlar bilan berilgan:

1. Mahsulot sotishdan yalpi pul tushumi – 14 440 200 so‘m.

2. Qo‘shilgan qiymat solig‘i stavkasi 20 %.

3. Mahsulotni ishlab chiqarish tannarxi – 7 330 450 so‘m.

4. Davr xarajatlari - 3 446 560 so‘m.

5. Asosiy faoliyatdan boshqa daromadlar – 3 780 000 so‘m, asosiy faoliyatdan boshqa xarajatlar – 2 970 000 so‘m.

6. Moliyaviy faoliyat bo‘yicha daromadlar – 1 765 550 so‘m, moliyaviy faoliyat bo‘yicha xarajatlar – 985 000 so‘m.

7. Joriy yilda favqulodda holatlardan 1 230 000 so‘m zarar ko‘rilgan.

8. Foyda solig‘i stavkasi 12 %

Ushbu ma‘lumotlardan foydalanib korxonaning mahsulot sotishdan sof tushumini, yalpi foydasini, asosiy faoliyatdan foydasini, umumxo‘jalik faoliyatidan foydasini, soliq to‘langunga qadar foydasini va yilning sof foydasini hisoblang.

5. Masala. Korxonaning asosiy faoliyatdan boshqa daromadini va moliyaviy faoliyatdan daromadini hisoblang.

1. Undirilgan jarimalar 6 430 ming.
2. Bo'sh turgan mablag'larni bankka depozitga joylashtirishdan 6 600 ming so'm daromad ko'rilgan.
3. Korxonaga karashli firma do'konidan 25 400 ming sum foyda olingan.
4. Binoni qisqa muddatli ijaraga berishdan 4 440 ming so'm daromad olingan.
5. Transport vositasini sotishdan 33 504 ming so'm daromad ko'rilgan.
6. Valyuta schetidagi mablag'larning ijobiy kurs tafovuti 4 560 ming so'm.
7. Qimmatli qog'ozlardan kelgan daromadlar 6 100 ming so'm.
8. Da'vo bildirish muddati o'tgan deponentlik qarzlarni hisobdan chiqarishdan olingan daromadlar 560 ming so'm.

6. Masala. Korxonaning sotishdan sof tushumini, asosiy faoliyatdan boshqa daromadini va moliyaviy faoliyatdan daromadini hisoblang.

1. Mahsulot sotishdan yalpi pul tushumi – 567 000 ming so'm.
2. Maxsulotga qo'shilgan qiymat solig'i 20 %.
3. Joriy yilda aniqlangan o'tgan yillar foydasi 1 210 ming.
4. Bo'sh turgan mablag'larni bankka depozitga joylashtirishdan 7 465 ming so'm daromad ko'rilgan.
5. Korxonaga karashli umumiy ovqatlanish korxonasidan 8 770 ming sum foyda olingan.
6. Asosiy fondlarni qisqa muddatli ijaraga berishdan 5 830 ming so'm daromad olingan.
7. Ortiqcha asosiy fondlarni sotishdan 34 334 ming so'm daromad ko'rilgan.
8. Valyuta schetidagi mablag'larning ijobiy kurs tafovuti 5 880 ming so'm.
9. Obligatsiyalardan kelgan daromadlar 4 530 ming so'm.
10. Da'vo bildirish muddati o'tgan kreditorlik qarzlarni hisobdan chiqarishdan olingan daromadlar 6 300 ming so'm.

8-MAVZU: QISQA MUDDATLI ORALIQDA FIRMA FOYDASINI MAKSIMALLASHTIRISH

1. Masala: Raqobatlashuvchi firma sigaret ishlab chiqaradi. Bir quti sigaretning bozor narxi 800 so'mni tashkil etadi. Firmaning umumiy xarajat funksiyasi $TC=70+Q^2$ ga teng.

- a) Maksimal foydani ta'minlaydigan makaron xajmini aniqlang.
- b) Foydani maksimallashtiradigan mahsulot hajmida yalpi daromad, yalpi xarajat va foyda qiymatini aniqlang.

2. Masala: Raqobatlashuvchi firma daftar ishlab chiqaradi. Firmaning umumiy xarajatlar funksiyasi $TS=700+0,03Q^2$. O'rtacha daromad $AR=200$ so'm.

Maksimal foydani ta'minlovchi ishlab chiqarish hajmi topilsin. Foydani maksimallashtiradigan mahsulot hajmida yalpi daromad, yalpi xarajat va foyda qiymatini aniqlang.

3. Masala. Uzoq muddatli oraliqda firmaning ishlab chiqarish xarajatlari funksiyasi quyidagicha:

$$TS = 240Q - 10Q^2 + 5Q^3$$

- a) chekli xarajatlar funksiyasini toping.
 - b) o'rtacha xarajatlar funksiyasini toping.
 - v) qaysi hajmda mahsulot ishlab chiqarilganda o'rtacha xarajatlar minimallashtiriladi?
 - g) uzoq muddatli oraliqda muvozanat bahosini aniqlang.
- 4. Masala:** Raqobatlashuvchi firma daftar ishlab chiqaradi. Firmaning umumiy xarajatlar funksiyasi $TS = 800+0,02Q^2$. O'rtacha daromad $AR=200$ so'm.

Maksimal foydani ta'minlovchi ishlab chiqarish xajmi topilsin. Foydani maksimallashtiradigan mahsulot hajmida yalpi daromad, yalpi xarajat va foyda qiymatini aniqlang.

5. Masala. Raqobatlashuvchi firma televizor ishlab chiqaradi. uning ishlab chiqarish xarajatlari funksiyasi quyidagicha :

$$TS = 100 + 30Q - 4Q^2 + Q^3$$

Q – ishlab chiqarish hajmi (ming dona)

a) qaysi narxlarda ishlab chiqarishni davom ettirish mumkin.

6. Masala. Raqobatlashuvchi firma ruchka ishlab chiqaradi. Firmaning yalpi xarajat funksiyasi quyidagicha:

$$TS = 40 + 30Q - 6Q^2 + Q^3$$

Qaysi narxda ishlab chiqarishni davom ettirish mumkin.

7. Masala. Fermer xo‘jaligi qizil lavlagi ishlab chiqaradi. Firmaning xarajat funksiyasi $TC = 500\,000 + 0,01Q^2$;

Q – lavlagi xajmi, kg.

Qizil lavlagining bir kilogrami bozor narxi 200 so‘m bo‘lsa firmaning muvozanatli mahsuloti hajmini, yalpi daromadi, yalpi xarajati va foydasini toping.

8. Masala. Raqobatlashuvchi bozorda harakat qiluvchi tipik firmaning xarajat funksiyasi berilgan: $TC = 6Q^2 + 4Q$

Mahsulotning bozor narxi 16 so‘m bo‘lsa:

a) Firma iqtisodiy foyda oladimi yoki zarar ko‘rib ishlaydimi?

b) Foydani maksimallashtiradigan mahsulot hajmida yalpi daromad, yalpi xarajat va foyda qiymatini aniqlang.

9. Masala. Raqobatlashgan bozorda A tovarning narxi talab va taklif qonuni asosida, ya‘ni muvozanat narx 70 dollar o‘rnatilgan. Raqobatlashuvchi firmaning umumiy xarajat funksiyasi quyidagicha: $TS = 200 + 25Q - 6Q^2 + 1/3Q^3$ berilgan.

Qisqa muddatli oraliqda firmaning maksimal foydasi aniqlansin. Foydani maksimallashtiradigan mahsulot hajmida yalpi daromad, yalpi xarajat va foyda qiymatini aniqlang.

10. Masala. Raqobatlashuvchi firma konfet ishlab chiqaradi. 1 kg konfet narxi 800 so‘m. O‘rtacha xarajati $ATC = 200 + 4Q$

a) ishlab chiqarish xajmi qancha bo‘lganda firma maksimal foyda oladi?

b) Foydani maksimallashtiradigan mahsulot hajmida yalpi daromad, yalpi xarajat va foyda qiymatini aniqlang.

11. Masala. Raqobatlashuvchi firmaning mahsuloti narxi 34 dollar. O‘rtacha xarajati $ATC = 2 + 4Q$

a) ishlab chiqarish hajmi qancha bo‘lganda firma maksimal foyda oladi?

b) foydani maksimallashtiradigan mahsulot hajmida yalpi daromad, yalpi xarajat va foyda qiymatini aniqlang.

12. Masala. Uzoq muddatli oraliqda firmaning ishlab chiqarish xarajatlari funksiyasi quyidagicha:

$$TS = 180\,000 + 30Q + 2Q^2$$

a) chekli xarajatlar funksiyasini toping.

b) o‘rtacha xarajatlar funksiyasini toping.

v) qaysi hajmda mahsulot ishlab chiqarilganda o‘rtacha xarajatlar minimallashtiriladi?

13. Masala. Firmaning umumiy xarajatlari funksiyasi quyidagicha:

$$TS = 100 + Q^2$$

a) doimiy xarajatlar qiymatini aniqlang.

b) chekli va o‘rtacha xarajatlar funksiyasini aniqlang.

v) agar mahsulot bahosi 60 so‘mga teng bo‘lsa, foydani maksimallashtirish uchun qancha hajmda mahsulot ishlab chiqarish kerak?

g) foydani maksimallashtiradigan mahsulot hajmida yalpi daromad, yalpi xarajat va foyda qiymatini aniqlang.

14. Masala. Raqobatlashgan bozorda faoliyat yuritayotgan firma qo‘l soatlari ishlab chiqarish bilan shug‘ullanadi. Bir birlik soatdan olinadigan chekli daromad 20 dollarni tashkil etadi. Firmaning umumiy xarajatlari quyidagicha berilgan:

$$TS = 75 + 17Q - 4Q^2 + Q^3$$

Firma necha birlik soat ishlab chiqarib sotadigan bo'lsa, foydasi maksimal darajaga erishadi? Xarajatlarni minimallashtiradigan mahsulot hajmida yalpi daromad, yalpi xarajat va foyda (zarar) qiymatini aniqlang.

Mustaqil ta'lim natijalarini baholash

Adabiyotlar qidirish

Mavzu bilan bog'liq mazmunga ega barcha manbalar to'la ko'rib chiqilishi lozim.

- Rasmiy
- Ilmiy
- Ilmiy-ommaviy
- Statistik ma'lumotnomalar
- Kasbiy
- Internet saytlari

Adabiyotlarni o'rganish va mavzular bo'yicha materiallar yig'ish

Adabiyotlar bilan ishlashni mustaqil ishni tanlash jarayonida tanlash lozim.

Kerakli adabiyotlar rahbar tomonidan tavsiya etiladi va talabning o'zi mustaqil tanlaydi. Ilmiy rahbarning vazifasi talaba tomonidan taqdim etilgan adabiyotlarni guruhlab, zaruriy o'zgartirishlar kiritish.

Asosiy adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.-T.: O'zbekiston, 2003.-121 b.
2. O'zbekiston Respublikasining 2003 yil 11 dekabrda "Xususiy korxonaga to'g'risida"gi Qonuni.- O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami. № 3-T.: Adolat, 2004.-7-9 b.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Bozor islohotlarini chuqurlashtirish va iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish sohasidagi ustuvor yo'nalishlar amalga oshirilishini jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi" Farmoni// Xalq so'zi, 2005, 15 iyun.
4. Karimov I.A. "Bizning bosh maqsadimiz-jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va isloh etishdir".-T.: O'zbekiston, 2005.-136 b.
5. Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chiqarish va sotish xarajatlarning tarkibi hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish tartibi to'g'risida NIZOM. 1999 yil 5 fevral.-T.:O'zbekiston,1999.-92 b.
6. Egamberdiev E. Mikroiqtisodiyot: Darslik.-T.:TMI, 2004.-226 b.
7. G'ulomov S.S, Alimov R.X, Salimov B.T. Mikroiqtisodiyot: Oliy o'quv yurtlari uchun darslik .-T.: SHarq, 2001.-320 b.
8. Falsman V.K. Основы микроэкономики.-M.: TEIS, 2003.-310 s
9. Robert X. Frank. Mikroekonomika i povedenie.-M.: INFRA, 2003.-189 s.
10. Nuriev R.M. Kurs mikroekonomiki. Uchebnik dlya vuzov, 2-e izdanie, M.: NORMA-Infra, 2006.-361 s.
11. Simkina L.G. i drugie. Mikroekonomika.-SPb.: Piter, 2003.-198 s.
12. Taranuxa YU.V. i drugie. Mikroekonomika: Uchebnik.-M.: Delo i Servis, 2003.-320 s.

Qo'shimcha adabiyotlar

13. Galperin V.M. i drugie. Mikroekonomika. V 2-x t.-SPb.: Ekonomicheskaya shkola, 2003.-378 s.
14. Tarasevich D.S. Grebennikov T.I. Leusskiy D.I. Mikroekonomika: Uchebnik.-M.: YURAYT., 2003.-375s.
15. Pindayk R., D. Rubinfeld. Mikroekonomika. 5-e mejdunarodnoe izd.-SPb.: Piter, 2003.-350 s.
16. Salimov B.T., O'raqov N.I., Mustafaqulov SH.I., Salimov B.B. Mikroiqtisodiyot: Ma'ruzalar matni.-T.: Moliya iqtisodchi, 2005.-360b.
17. Salimov B.T., Hamdamov Q.S., O'raqov N.I. Mikroiqtisodiyot: Kasb-hunar kollejlari uchun o'quv qo'llanma.-T.: "Ijod dunyosi", 2003.-256 b.
18. CHekanskiy A.N., Frolova N.L. Mikroekonomika-2: Uchebnoe posobie.-M.: TEIS, 2003.-245 s.
19. Klimov S.M. Mikroekonomika: Uchebnoe posobie // S.M.Klimov, A.P.Semin, T.A.Fedorova.-SPb.: IVESEP, Znanie, 2003.-350 s.
20. Doroxina E.YU. Modelirovanie mikroekonomiki: Uchebnoe posobie dlya vuzov / E.YU.Doroxina, M.A.Xalilov: Pod obshch red. N.P.Tixomirova.-M.:Ekzamen, 2003.-224 s.
21. Maxmudov E.X., Isakov M.YU. Strategiya investirovaniya i effektivnost investitsiy // Рынок, dengi i kredit, 2005. №7-8.-20-24 s.

22. Berkinov B.B., Xakimov A.F. Методы рыночной оценки стоимости приватизируемого имущества //J. Экономика и класс собственников, 2004, №2.-17-18 s.
23. Sapir J. Новые подходы теории индивидуальных предпочтений и ее следствия.// Государственный Университет высшая школа экономике, Москва, 2005.-150-152 s.
24. Vishnevskaya N.T. Политика минимальной заработной платы: цели, ограничение, последствия.// Государственный Университет-высшая школа экономики.-Москва, 2005.-25-28 s.
25. Boltabaev M.R. O'zbekiston Respublikasi to'qimachilik sanoati eksport imkoniyatlarini rivojlantirishda marketing strategiyasi. Doktor. Diss.-TDIU, 2005.-261 b.
26. Mustafakulov SH.I. Qishloq mehnat resurslaridan foydalanishni istiqbollashtirish. I. f. n. diss.- O'zbekiston Respublikasi Bozor Islohotlari Ilmiy-Tadqiqot Instituti, 2005.-138 b.
27. YUlchieva G.T. Turli mulkchilik shakllariga asoslangan korxonalar faoliyatini modellashtirish. I.f.n.diss.-TDIU, 2005.-132 b
28. Salimov B.T., Mustafakulov SH.I. Bozor munosabatlari sharoitida mehnat samaradorligi ko'rsatkichining ahamiyati. "Milliy iqtisodiyot sohalarida xalqaro tajribani o'rganish va uni kichik biznes, xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishni tadbiiq etish". Ilmiy amaliy anjuman. Noyabr 2004 .-T.: TDIU, 2004.-136-138 b.
29. Salimov B.T. Korxonalarda xarajatlarni kamaytirish strategiyasi. Respublika ilmiy-amaliy anjuman 10-11 noyabr 2005.-T.: TDIU.-63-65 b.
30. Seraya S.A., Fedechko K.T. Gosudarstvennoe regulirovanie deyatel'nosti estestvennykh monopoliiy. "Vosemnadsatye Mejdunarodnyye Plexanovskie chteniya" 7 aprelya.-M.:REA im.G.V.Plexanova, 2005.-401 s.
31. Rebrov A.S., Mishchenko A.V. Prinyatie resheniy v usloviyax neopredelennosti. " Vosemnadsatye Mejdunarodnyye Plexanovskie chteniya" 7 aprelya.-M.: REA im. G.V. Plexanova, 2005.-401 s.
32. «APK: ekonomika, upravlenie», №1-5, 2005y.
33. "O'zbekiston qishloq xo'jaligi" №5-12, 2005y.
34. "O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi" №1-12, 2005y.
35. Investitsii respubliki Uzbekistan 2003. Statisticheskii sbornik.-T.: Goskomitet RUz po statistike, 2004.-86 s
36. Promyshlennost respubliki Uzbekistan 2004. Statisticheskii sbornik.-T.: Goskomitet RUz po statistike, 2005.-67 s.

Internet saytlari

37. Mikroekonomika. Kurs leksiy. Zadachnik. Orog'ny konspekt. Metodicheskie ukazaniya. http://www.iet.ru/mipt/2/text/curs_micro_lect.htm
38. Kurs Mikroekonomiki 1 v "Mikroekonomike promejutochnogo urovnya". Osoboe vnimanie udelyaetsya proizvodstvu, teorii firmy i strukturam rynka. http://www.nes.ru/Acad_year_2001/Micro2-rus.htm
39. Uchebnyye materialy po Mikroekonomike. On-line <http://www.ic.omskreg.ru/econrus/win/library/3/37/371/3713/table.htm>
40. Programma kursa "Mikroekonomika" <http://www.ic.omskreg.ru/econrus/win/library/3/program/4.htm>
41. Ignateva, Morgunova. Mikroekonomika. "http://www.economics.ru"
42. GUP Institut Mikroekonomiki pri Ministerstve Ekonomiki Rossii. "http://www.imce.ru"